

Příspěvek ke struktuře příjmů Jiřího z Poděbrad

Jan Boublík

Věnováno památce Františka Kavky

Abstract: A Contribution to the Revenue Structure of George of Poděbrady

The article is concerned with the range of financial sources of George of Poděbrady, which are divided into 14 categories. The first eight ones present typical ruler's income, the remaining six categories are results of financial politics of a member of the noble class. George's revenues from the royal cities including the income from monasteries and landlord castles are presented comprehensively in tables nos. 1–5.

Keywords: George of Poděbrady; Wenceslaus IV; income; tax; loans; royal cities; royal monasteries; royal castles

Uskutečňování úspěšné finanční politiky, jejímž projevem byly platy shromažďované v královské komoře, představuje stejně jako schopnost zdárně prosazovat svou vladařskou autoritu na svěřeném území projev suverénní panovnické moci. Příjmy, které plynuly do královské pokladny, ale zároveň i její výdaje svým objemem výrazně převyšovaly finanční možnosti obou nejmajetnějších vrstev společnosti – šlechty a duchovenstva.

Cílem předkládané práce je shrnout dosavadní poznatky týkající se příjmů Jiřího z Poděbrad jako českého krále a šlechtice, jejichž spektrum je mimořádně bohaté, což však přirozeně platí i pro ostatní panovníky vrcholného a pozdního středověku. Pod výrazem příjem se zde rozumí přijaté peněžní částky, narozdíl od naturálních dávek, které Jiří z Poděbrad pobíral ze svých venkovských panství a jež nejsou tématem tohoto příspěvku. Jako synonymum k termínu příjem je na dalších stránkách používáno slovo finanční zdroj. Zkoumání struktury výdajů Jiřího z Poděbrad i charakteristika kompetencí jednotlivých osob u panovníkova dvora, které zajišťovaly shromažďování příjmů v královské komoře, přesahuje rámec této práce.¹

* Tento příspěvek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (*DKRVO 2019–2023/11.V.c. 00023272*).

¹ Přehled činnosti těchto specializovaných úředníků přináší *Hledíková – Janák – Dobeš 2005*, s. 49–50, 53, 58–59, 63–64, 89 a *Boublík 2011*, s. 19–20. Výdaje dvora Vladislava Jagellonského podrobil výzkumu P. Trnka; viz *Trnka 2009*.

Literatura z posledních let, věnovaná buď samotnému Jiřímu z Poděbrad, nebo nej-různějšími otázkám poděbradské doby, se problematikou jeho příjmů vysloveně nezabývá a soustřeďuje se na politické, náboženské a právní otázky, popř. řeší jiná hospodářská témata.² Alespoň částečnou rehabilitaci ocenění důležitosti hospodářských dějin v současné historiografii znamenají dva sborníky z posledních šesti let, avšak ani dílčí příspěvky zde vydané nejsou zaměřeny na finanční politiku Jiřího z Poděbrad.³

Sumarizovat veškeré příjmy „krále dvojího lidu“ je při velké různorodosti jejich skladby a především i nahodilosti historických zmínek, které uvedenou problematiku zachycují, zcela nemožné. Badatel v tomto případě pracuje v zásadě s prameny diplomatické a narativní povahy. Kromě zmíněných útržkovitých informací je zapotřebí vzít i v úvahu, že reálné příjmy shromažďované v královské komoře nebyly každý rok konstantní, protože pravidelně docházelo buď k jejich zvyšování, např. vlivem rozšiřování panovníkovy domény, nebo snižování v důsledku zástav městských platů Poděbradovým věřitelům. Nepřehlédnutelnou roli v proměnlivosti celkové sumy shromažďovaných finančních prostředků hrál i důležitý výnos z nepravidelně vypisované obecné berně, jejíž odraz v písemných pramenech jsme schopni sledovat pouze do 1. poloviny 60. let 15. století. Tento příspěvek si proto z výše naznačených důvodů nečiní nárok stát se komplexní, či dokonce vyčerpávající studií k uvedenému tématu. Jeho cílem je uvedení konkrétních událostí získaných ze studia pramenných edic a literatury, a jejich doplnění do vytvořeného systému Poděbradových příjmů. Zkoumány byly finanční prostředky pouze Jiřího z Poděbrad, nikoli příjmy králových rodinných příslušníků, jako např. důchody, které panovník zapsal svým synům.⁴ Časový rozsah předkládané práce nebyl omezen pouze lety 1458–1471, ale zahrnuje i dobu před Poděbradovým nástupem na český trůn.

Období správcovství a pozdější vlády Jiřího z Poděbrad v českých zemích je z majetkoprávního i širšího finančního hlediska zajímavé tím, že byla po ukončení interregna z let 1439–1453 v zemích České koruny postupně provedena revize pozemkové držby s cílem navrácení královských statků rozchvácených za husitských válek.⁵ Pro tuto agendu vznikl již dříve úřad královského prokurátora, jehož kompetence byla značně odlišná od působnosti prokurátora dnešního. Je však zapotřebí upozornit na skutečnost, že zdaleka ne ve všech případech došlo k realizaci předběžných úmluv mezi Jiřím a druhou stranou, které měly přinést předpokládaný peněžní zisk, jak máme např. doloženo u odškodnění za očekávané protislužby. Různorodé spektrum finančních zdrojů Jiřího z Poděbrad lze pro přehlednost naznačit níže uvedeným způsobem. V zásadě jde o příjmy z těchto specifických oblastí:

² Jde především o publikaci Šandera – Beran (edd.) 2016. Z ostatních prací lze jmenovat Felcman – Fukala (edd.) 2008; Liška (ed.) 2013; Liška (ed.) 2018.

³ Zaoral (ed.) 2016; Slavičková (ed.) 2021.

⁴ Šandera 2008b, s. 289.

⁵ Rotterová 1976. Českou zástavní politiku Zikmunda Lucemburského, která se stala později spolu s listinami ostatních panovníků předmětem této revize, zkoumá S. Bárta; viz Bárta 2016.

1. z obecné (generální) berně a ze zvláštní (královské) berně
2. z městského censu
3. z královských hradů a jejich panství
4. z revize pozemkové držby v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Horní Lužici
5. z královských regálů
6. ze soudních pokut
7. z odúmrtí
8. z vyhotovení listin
9. z rodového dominia
10. z běžných finančních operací (půjčky, zástavy)
11. z odškodnění za očekávané protislužby
12. z mimořádných pokut
13. z náhrad za válečné výlohy
14. z dlužních úpisů získaných od jiných osob

Prvních osm kategorií představuje typické příjmy panovníka, které plynuly do jeho pokladny. Nárok na ně získal Jiří z Poděbrad teprve po roce 1458, kdy byl zvolen českým králem. Všechny ostatní zde uvedené příjmy je nutné primárně chápat jako projev finanční politiky příslušníka panského stavu, neboť nejsou výlučně vázány na královskou komoru. Obě hlavní skupiny finančních zdrojů – panovnických a soukromých – však od sebe nelze striktně oddělit, protože po své volbě v březnu 1458 využíval Jiří z Poděbrad přirozeně i některé příjmy z dřívějšího období. Z tohoto důvodu bylo všech 14 kategorií ponecháno v rámci společné skupiny a označeno jedinou řadou po sobě jdoucích čísel. Společným jmenovatelem obou skupin finančních zdrojů je skutečnost, že je Jiří z Poděbrad dokázal obratně využívat k podpoře svých politických zájmů.

Nejvýznamnější příjmovou položku panovníka představovala ve vrcholném a pozdním středověku **obecná** nebo také **generální berně** (*berna generalis*), jejíž vybírání bylo závislé na souhlasu sněmu, neboť se vztahovala na pozemky v celé zemi. Obecná berně vyměřovaná z lánu obdělávané půdy se týkala nejen šlechtických, církevních a městských pozemků, včetně krčem a mlýnů, ale i statků pod přímou správou královských úřadů. Peněžní dávky ale vybíraly od svých poddaných i ostatní pozemkové vrchnosti, a to obvykle ve dvou ročních termínech – na sv. Jiří a na sv. Havla – což byly dohromady dva platy za rok. Podle toho měla i obecná berně vypisovaná panovníkem hodnotu buď celého jednoho úroku, což představovalo 50 % platů od poddaných za jeden rok, nebo poloviny jednoho úroku, tedy 25 % ročních poddanských platů. Od doby Jana Lucemburského nesměl panovník vybírat obecnou berni kdykoliv se mu zlíbilo, ale v přesně stanovených případech, kterými byly královská korunovace nebo svatba jeho dcery. Pokud chtěl vypsát berni z jiného důvodu, musel získat její schválení šlechtickou zemskou obcí.

Dalším zdrojem peněžních prostředků panovníka byla **zvláštní berně** (*berna specialis*), někdy označovaná jako **královská berně** (*berna regalis*), vybíraná pouze z komorních statků, které tvořily jeho soukromý majetek – královskou doménu. Panovník nesměl požadovat zvláštní berni od jiných vrchností, protože se vztaho-

vala jen na zeměpanská města a kláštery, které ji platily po jednotlivých částech nebo zálohově jako daň za panovníkovu ochranu. Některé platy z měst a klášterů však bývaly králem často zastavovány jeho věřitelům, kteří je pobírali až do umoření dluhu. Skutečná suma plynoucí do královské komory proto mohla být výrazně nižší než předepsaný plat pro konkrétní město. V případě živelné pohromy, stavby opevnění nebo poskytnutí větší sumy v hotovosti panovníkovi získávala často královská města několikaleté úlevy či slevy z odváděné zvláštní berně. Výše městských a klášterních platů mohla někdy výrazně kolísat i v závislosti na změně rozlohy královské domény.⁶ Pokud jde o objem peněžních dávek pouze z klášterů, vybíraných v rámci obou zmíněných berní, hrála pro panovníka větší roli berně obecná, jejíž výnos v tomto specifickém případě převyšoval berní zvláštní.⁷ Již dříve bylo dostatečně prokázáno, že ze zdanění českých klášterů měli panovníci 15. století výrazně větší užitek než z klášterů moravských.⁸ Další rozdíl představoval výnos z městské berně a berně klášterní, z nichž první jmenovaná byla na Moravě na rozdíl od Čech mnohem významnější.⁹

Součástí příjmů královské komory byly také každoroční platy odváděné židovskými obcemi zeměpanských měst za poskytovanou ochranu, přestože již ve 2. polovině 15. století neměla židovská berně takový význam jako v předcházejícím období. Židovská berně vycházela z tradičního chápání židovského obyvatelstva jako „služebníků“ královské komory na jedné a českých panovníků co by držitelů židovského regálu na straně druhé. Významným mezníkem v pojetí výběru židovských platů se stal příkaz Ladislava Pohrobka, podle něhož byli Židé již roku 1454 z většiny moravských markraběcích měst vyhnáni. Dosavadní platy židovských obcí však panovník nezrušil, neboť je po výrazném snížení převedl na tato města.¹⁰ K citelnému oslabení dříve významných příjmů z židovského regálu došlo v průběhu 15. století také v německých zemích. Důvod je však zde zapotřebí hledat především v četných zástavách židovských poplatků císařem Zikmundem jeho straníkům.¹¹

Jak se zdá, byla na rozdíl od Uherského království obecná berně v Čechách a na Moravě za vlády Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad vybírána velmi zřídka. Poprvé se s ní setkáváme na pražském sněmu v prosinci 1458. Zde se pro-

⁶ Borovský 2002, s. 8.

⁷ Borovský 2005, s. 126.

⁸ Odlišností ve výši odváděné zvláštní berně mezi českými a moravskými kláštery se věnuje Borovský 2005, s. 120–121.

⁹ Borovský 2005, s. 124. O funkci a vývoji obecné a zvláštní berně podávají přehled Klier 1902, s. 28, 30, 34, 212–226; Krofta 1930, s. 9, 17–21, 237 a 486; Borovský 2002, s. 8–14; Borovský 2007, s. 53–78; Boublík 2011, s. 23–25. Vznikem a podstatou soukromé královské domény, z níž byla vybírána zvláštní berně, se zabýval L. Jan, který definoval, že tuto oblast nelze chápat jako nějaký protiklad k moci panovníka nad celou zemí, ale naopak jako její nedílnou součást; viz Jan 2007, s. 645–652.

¹⁰ Borovský – Chocholáč – Sterneck 2007, s. 77–78; Kalous 2009, s. 197. Jednalo se např. o Olomouc, Uničov, Znojmo a Brno, ze kterých nechal Ladislav vyhnat Židy v červenci 1454. V lednu 1455 vypudil Židy pro urážku hostí i ze slezské Vratislavi; srov. Papajík 2016, s. 156 a 165.

¹¹ Isermann 1980, s. 25 a 36.

jednával požadavek Jiřího z Poděbrad na vyhlášení berně, stanovené na půl úroku, a poskytnutí zemské hotovosti kvůli dalšímu vojenskému tažení na Moravu, kde hodlal panovník vyřešit pohraniční spory v Dolních Rakousích. Na pražském sněmu se Jiří z Poděbrad setkal s nespokojeností některých zástupců panského stavu, kteří sice byli ochotni slíbit králi berni, ale s podmínkou, že už s ním pak nemusí táhnout do pole. Většina české šlechty však byla ochotna vyhovět oběma královým žádostem a odvádění berně, která se rovnala polovině pololetního úroku, probíhalo od počátku roku 1459.¹² Stejně tak i na Moravě povolili stavové Jiřímu z Poděbrad 9. února 1459 na sněmu v Olomouci berni, která byla vyměřena nejen z pozemků, ale i z dlužných závazků.¹³ V roce 1462 byla v Čechách vybírána nová berně, s největší pravděpodobností opět z poloviny pololetního úroku (čtvrtiny celého ročního platu), o čemž svědčí dochované listy vydané v Archivu českém.¹⁴ Na sněmu v Olomouci byla Jiřímu na počátku roku 1464 slíbena další berně v hodnotě poloviny všech úroků za rok, tj. jednoho celého platu od poddaných, za kterou panovník slíbil moravským stavům osvobození od zatím nevybrané korunovační berně. Ta je pravděpodobně totožná s již vzpomenutou berní schválenou v únoru 1459.¹⁵

Údajně kvůli svým berním požadavkům, které však nijak nepřevyšovaly běžné finanční potřeby panovníků 15. století, se stal Jiří z Poděbrad terčem kritiky panské opozice, která mu na pražském sněmu 25. září 1465 předala sepsané stížnosti na jeho politiku i na poměry v zemi. Je však zapotřebí upozornit, že se tato averze projevila pouze u některých jednotlivců z řad českého panstva. V jedné pasáži, týkající se berních záležitostí, se páni odvolávali na nařízení Ladislava Pohrobka, podle kterého mělo být kdysi zapsáno do zemských desek, aby čeští králové již nikdy nevybírali od stavů obecnou berni. Opozice žádala Jiřího z Poděbrad, aby toto nařízení respektoval a aby byla spálena berní registra. Jakékoli další vypsání berně by bylo chápáno jako porušení zemských svobod.¹⁶ Jiří z Poděbrad nechal v reakci na pan-

¹² Doklady vybírání této berně jsou v AČ XIV, s. 87, č. 1676; s. 88, č. 1678; s. 89, č. 1681; AČ VII, s. 226–227, č. 36; s. 227, č. 38; srov. *Klier 1905*, s. 10–11; *Klier 1907*, s. 47; *Urbánek 1930*, s. 477–478. R. Urbánek uvádí, že k vybírání berně schválené českou stavovskou obcí došlo nejen v roce 1459, ale také o rok dříve; viz *Urbánek 1930*, s. 477. Pro berni z roku 1458 však postrádáme bezpečné doklady.

¹³ *Urbánek 1930*, s. 481–482; *FRA II/20*, s. 166–170, č. 175.

¹⁴ AČ XIV, s. 111, č. 1744; s. 112, č. 1745. Ohledně počtu vybraných berní ve vlastních Čechách působí důvěryhodně spojenecký zápis o založení Zelenohorské jednoty z 28. listopadu 1465, kde se uvádí: „Potom když sme krále Jiřího JMⁱ za pána wzali, tehdy dwakrát na nás žádal, abychom JKMⁱ dali po puol úroku, kteréž sme dali přes výše psané zpuosoby a věci a přes swá práwa i swobody [...]“; viz AČ IV, s. 113, č. 7; *Klier 1905*, s. 11; *Krofta 1930*, s. 483.

¹⁵ AČ X, s. 276, č. 29; *Urbánek 1962*, s. 141. Rovněž T. Borovský předpokládá, že Jiří z Poděbrad vybral na Moravě v době svého panování pouze jednu berni v hodnotě poloviny ročních poddanských poplatků neboli jednoho celého úroku; viz *Borovský – Chocholáč – Sterneck 2007*, s. 56; *Borovský 2005*, s. 126; *Kalous 2009*, s. 196. Jiného názoru je však K. Krofta, který uvádí, že zde byla roku 1464 vybrána berně pouze z poloviny jednoho úroku; viz *Krofta 1930*, s. 489.

¹⁶ V zápise je řečeno, že Jiří z Poděbrad již dwakrát požadoval na stavech berni. AČ IV, s. 103, č. 4: „[...] za WMⁱ dwakrát jest žádáno, s obtiežením velikým zemským i wšie chudiny.“ Obsah panských stížností přináší F. Palacký; viz *Palacký 1937*, s. 456–457.

ské stížnosti sepsat odpověď, která byla ještě téhož dne na sněmu přečtena. Král konstatoval, že stavové svolili k vybírání berní dobrovolně, čímž vlastně jen potvrdil dobový úzus, podle něhož bylo vypsání každé obecné berně závislé na jejich předběžném souhlasu.¹⁷ Myšlenka o porušení stavovských práv českým králem se zanedlouho znovu objevila ve spojeneckém zápise o založení Zelenohorské jednoty z 28. listopadu 1465.¹⁸ Odlišné však bylo ve srovnání s českým prostředím chování zástupců moravské šlechty. Není totiž známo, že by zde vybírání berně poté, co si Jiří z Poděbrad vynutil vojenským tažením uznání své královské hodnosti, narazilo na odpor zástupců moravského panského stavu.

O tom, že měl nevyřešený problém kolem berní ještě svoji dohru, svědčí zápis ze zemských desek z 27. února 1467, kde Jiří z Poděbrad vyhlásil, že hodlá spálit berní registra.¹⁹ Zdá se však velmi nepravděpodobné, že by Jiří z Poděbrad svému závazku dostál, a zničení register patrně slíbil jen naoko, aby odstranil jednu z překážek dohody se Zelenohorskou jednotou.²⁰

Pokud jde o zvláštní berní odváděnou ze zeměpanských měst, nezřídka docházelo k tomu, že panovník městům část berně buď trvale, nebo dočasně prominul. Motivací pro takové rozhodnutí mohla být odměna za prokázanou službu týkající se obvykle poskytnutí větší sumy peněz královské komoře, finanční úleva kvůli stavbě opevnění či požáru, který město zasáhl, nebo potřeba udržet si náklonnost důležitého spojence. Privilegium, podle kterého se odpouštěly veškeré platy do královské komory, získalo za svou věrnost od Jiřího z Poděbrad roku 1467 Uherské Hradiště.²¹ Město představovalo již od počátku Poděbradovy vlády pevnou oporu panovnické moci, což potvrdilo i v době česko-uherské války, kdy se postavilo na stranu českého krále.

Významný pramen pro poznání výnosu zvláštní berně v závěrečném období vlády Jiřího z Poděbrad představuje opis ze zemských desek zachycující stav k roku 1471. Soupis finančních částek, který je až na výjimky omezen na vlastní Čechy, zahrnuje kromě městské a klášterní berně také dávky odváděné královskými hrady. Z 28 českých královských a věnných měst, u nichž známe konkrétní výši zvláštní berně, platil nejvíce Hradec Králové (352 kop ročně) a nejméně Vodňany (32 kop ročně). Zápis nás však neinformuje o tom, kolik peněz z uvedených částek vázlo na zástavách různých věřitelů a kolik skutečně plynulo do královské komory. Celková suma vybraná ze všech 28 měst dosahovala výše necelých 4398 kop pražských grošů. Průměrný roční plat připadající na jedno české město by tak v ideálním případě činil 157 kop pražských grošů. Uvedený výsledek je však poněkud zkreslen tím, že pramen nezaznamenává částku, kterou odváděla ostatní česká královská a věnná města jako např. Karlovy Vary, Dvůr Králové nebo Trutnov. Nejasnost představuje také plat uvedený na jednom řádku s městy Most a Ústí nad Labem,

¹⁷ AČ IV, s. 107, č. 5; *Palacký 1937*, s. 458.

¹⁸ AČ IV, s. 113, č. 7; viz pozn. č. 14.

¹⁹ AČ IV, s. 135, č. 25; *Krofta 1930*, s. 485.

²⁰ Č. Klier je ovšem toho názoru, že Jiří z Poděbrad berní rejstříky opravdu zničil; viz *Klier 1907*, s. 254.

²¹ *Dřímál 1962*, s. 111; *Borovský – Chocholáč – Sterneček 2007*, s. 69.

u něhož není zřejmé, zda ho odvádělo každé z obou měst zvlášť, nebo jde o souhrnnou částku placenou oběma městy dohromady.²²

Při vypočtené průměrné částce 157 kop pražských grošů, kterou by teoreticky odvádělo jedno město, by bylo možné odhadnout přibližný výnos ze zvláštní berně všech asi 35 královských a věnných měst na 5000–6000 kop pražských grošů. Uvedená suma se však týká pouze měst ve vlastních Čechách, neboť do ní nejsou zahrnuty dávky z měst na Moravě a ve vedlejších zemích Koruny české. Je však zapotřebí připomenout, že jde o celkový objem vybrané městské berně a že v královské komoře tradičně končila po odečtení zastavených platů panovníkovým věřitelům nižší finanční částka. Zohledněna byla skutečnost, že privilegovaná města jako Staré a Nové Město pražské a Kutná Hora byla od placení zvláštní berně osvobozena.

Obr. 1. Příjmy ze zvláštní berně královských a věnných měst v Čechách podle opisu ze starých zemských desek; stav k počátku roku 1471 (Knihovna Národního muzea, oddělení rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238).

²² KNM, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238–241. Tento berní soupis vydal F. Paclák; viz *FRA II/20*, s. 642–646; městské platy jsou zaznamenány v těžkých hřivnách na s. 642–643. Veškeré finanční částky byly z důvodu sjednocení s ostatními finančními údaji uvedeny v tomto příspěvku převedeny z těžkých hřiven na kopy pražských grošů (1 těžká hřivna = 64 pr. grošů; 1 kopa pr. grošů = 60 grošů). Tento pramen byl znám již F. Kavkovi; viz *Kavka 1978*, s. 145; srov. tab. 1.

Pro období vlády Jiřího z Poděbrad máme k dispozici také záznamy z moravského prostředí. Již za Ladislava Pohrobka roku 1454 byla zvýšena částka, kterou na městské berni odvádělo Brno, z původních 640 kop na 700 kop pražských grošů,²³ což představovalo vůbec největší položku mezi královskými městy. V prvních letech vlády „krále dvojího lidu“ plynulo do královské pokladny z celkové sumy 700 kop pražských grošů placených Brněnskými na sv. Havla a na sv. Michala ve skutečnosti jen 447 kop 58 pražských grošů,²⁴ protože byl zbytek uvedeného platu zastaven Poděbradovým věřitelům. Jiřímu z Poděbrad se však podařilo zvýšit svůj skutečný příjem z brněnské městské berně a roku 1466 již končilo v královské komoře z výše uvedené úhrnné částky celkem 604 kop 24 pražských grošů.²⁵ Konsolidace městských platů však neměla dlouhé trvání, protože se o dva roky později za česko-uherské války město zařadilo do tábora spojenců Matyáše Korvína a uvedenou částku přestalo králi odvádět. Olomouc platila v letech 1454–1468 v rámci zvláštní berně ročně celkem 626 kop 48 pražských grošů²⁶ (není však zcela jasné, kolik z této částky končilo za vlády Jiřího z Poděbrad skutečně v královské komoře) a Jihlava odváděla po roce 1458 ve dvou splátkách sumu 200 kop pražských grošů,²⁷ která nebyla zatížena žádnými zástavami královým věřitelům. Obě města se v době česko-uherské války stejně jako Brno a Znojmo přidala na stranu uherského krále. Z celkové částky 274 kop 40 pražských grošů²⁸ ze znojemské městské berně získávala Poděbradova královská komora 209 kop 40 pražských grošů²⁹ a zbytek v hodnotě 65 kop pražských grošů³⁰ pobírali podle starého zvyku vévodové zaháňští. Roku 1467 však Znojmo neodvedlo podzimní splátku berně a tyto peníze později použilo na financování zmíněné války proti Jiřímu z Poděbrad.³¹ Zvláštní berně placená městy Brnem, Olomoucí, Znojmem, Jihlavou, Uherským Hradištěm a Uničovem činila bez zástav v letech 1460–1466 celkem 2079 kop 20 pražských grošů ročně.³² Je však zapotřebí zdůraznit, že pouze část z uvedené sumy skutečně plynula do panovníkovy pokladny, protože některé platy vážly na

²³ J. Dřímál uvádí částku 656 hřiven 16 grošů; viz *Dřímál 1962*, s. 97. Stejně jako v Čechách byla i na Moravě používána početní jednotka – hřivna – o hodnotě 64 pražských grošů. Veškeré platy byly pro lepší srovnání s ostatními finančními údaji stejně jako v případě českých měst převedeny z těžkých hřiven na kopy pražských grošů.

²⁴ 419 hřiven 62 grošů; srov. *Dřímál 1962*, s. 97.

²⁵ 566 hřiven 40 grošů; srov. *Dřímál 1962*, s. 97.

²⁶ 587 hřiven 40 grošů; srov. *Dřímál 1962*, s. 87.

²⁷ 187 hřiven 32 grošů; srov. *Dřímál 1962*, s. 108.

²⁸ 257 hřiven 32 grošů; srov. *Dřímál 1962*, s. 104.

²⁹ 196 hřiven 36 grošů; srov. *Dřímál 1962*, s. 104.

³⁰ 60 hřiven 60 grošů; srov. *Dřímál 1962*, s. 104.

³¹ *Borovský 2016*, s. 182.

³² Ze studie J. Dřímala vyplývá, že se v uvedeném období jednalo celkem o 1949 hřiven 24 pražských grošů; viz *Dřímál 1962*, tab. s. 118–119. V tabulce je místo 196 hřiven 36 grošů, kterou odvádělo Znojmo přímo do královské komory (viz pozn. č. 29 v této práci), uvedena částka 16 hřiven 36 grošů, která vznikla patrně tiskovou chybou. Podobně nepřesně je zde místo 170 hřiven 32 grošů placených Uničovem v rámci celé zvláštní berně zaznamenána jednak částka vážnoucí na zápisech této berně a jednak částka odvedená do královské komory, jejichž součet však činí pouze 170 hřiven.

zástavách Poděbradových věřitelů.³³ Z uvedených výnosů zvláštní berně je zřejmé, že částky obou největších moravských měst, Brna a Olomouce, výrazně převyšovaly roční platy nejbohatších měst v Čechách.

Významnou položku příjmů královské komory tvořila i zvláštní berně placená kláštery.³⁴ Uvedený opis ze zemských desek z počátku roku 1471 zaznamenává 28 českých klášterů, které odváděly panovníkovi od 21 do 352 kop pražských grošů ročního platu. Nejnižší částka připadá na cisterciáky z Klášterní Skalice, naopak nejvyšší shodně na premonstrátky v Chotěšově a johanitskou komendu při kostele Panny Marie pod řetězem na Malé Straně. Celkem tvořil výnos ze zvláštní berně placené všemi uvedenými 28 českými kláštery příslušejícími ke královské komoře necelých 5195 kop pražských grošů ročně. Průměrný plat odváděný jedním klášterem by tak byl v ideálním případě 186 kop pražských grošů.³⁵ Na Moravě zapisoval Jiří z Poděbrad svým spojencům nejen část dávek z městské berně, ale také některé platy odváděné zdejšími kláštery včetně jejich majetku. V určitých případech šlo o tzv. opravu, tedy o dohled nad fundací včetně výběru peněžních a naturálních dávek výměnou za vykonávání ochrany klášterních statků. Např. v letech 1467–1468 zapsal panovník klášter ve Vizovicích Janovi z Jičína³⁶ a na Jana z Pernštejna převedl roku 1469 polovinu veškerých důchodů z majetku kláštera cisterciáček v Tišnově.³⁷ Svěření ochrany nad některými panovnickými kláštery určitým panským rodům znamenalo hmatatelný odliv příjmů nejen pro tyto řeholní domy, ale i pro královskou komoru.³⁸ Z období vlády Jiřího z Poděbrad máme doloženy roční platy u těchto tří moravských fundací: roku 1458 odvedli panovníkovi premonstráti ze Zábřovic 10 kop pražských grošů, roku 1462 cisterciáci ve Žďáru nad Sázavou 32 kop pražských grošů a roku 1464 premonstrátky z Dolních Kounic 40 kop pražských grošů.³⁹

³³ Podrobnosti k vývoji městské berně na Moravě v 15. až 1. třetině 16. století přináší v uvedené práci J. Dřimal. Své závěry pro tři hlavní časové mezníky, kterými jsou poč. 15. stol., rok 1454 a 1526, prezentuje v přehledné tabulce; viz *Dřimal 1962*, s. 116.

³⁴ Sekularizací církevních statků v Čechách v 15. století se zabýval J. Čechura; viz *Čechura 1987*, s. 91–100.

³⁵ *KNM*, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238–241; *FRA II/20*, s. 642–646; platy českých klášterů jsou uvedeny v těžkých hřivnách na s. 643–644. Veškeré finanční částky byly pro přehlednost stejně jako u městských platů i v tomto případě převedeny z těžkých hřiven na kopy pražských grošů (1 těžká hřivna = 64 grošů; 1 kopa pražských grošů = 60 grošů); srov. tab. 3. Za konzultaci týkající se identifikace některých klášterních majetků děkuji prof. PhDr. Petru Sommerovi, CSc., DSc.

³⁶ *Borovský 2005*, s. 178–179, 182 a 210.

³⁷ *Borovský 2005*, s. 209.

³⁸ *Borovský 2005*, s. 230–231.

³⁹ *Borovský 2005*, s. 119–120, tab. 4. Pro období let 1458–1471 máme k dispozici pouze neúplné informace. Většina dochovaných údajů týkající se výše odváděných klášterních platů na Moravě však pochází z širšího časového úseku poslední třetiny 14. až konce 15. století. Z uvedeného důvodu zde nebyly tyto sumy zmíněny. Plat cisterciáků ve Žďáru nad Sázavou (30 hřiven) byl převeden z těžkých hřiven na kopy pražských grošů.

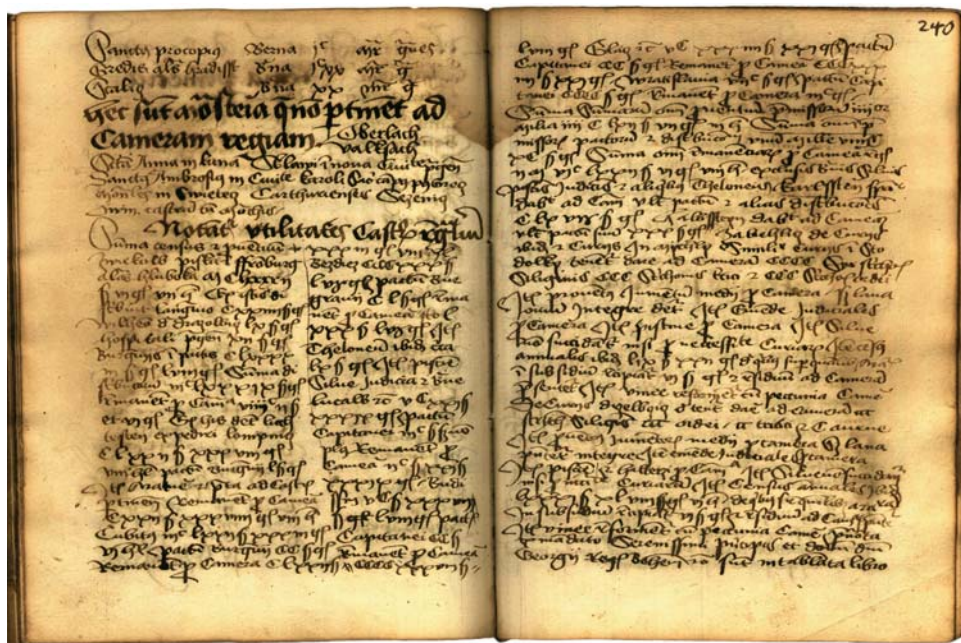

Obr. 2. Příjmy ze zvláštní berně královských klášterů v Čechách podle opisu ze starých zemských desek; stav k počátku roku 1471 (Knihovna Národního muzea, oddělení rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 239).

Nezanedbatelný význam měl spolu se zvláštní berní odváděnou z královských měst a klášterů v celkovém objemu zeměpanských příjmů i výnos z hradů s jejich panstvími. Poněkud jiná situace však byla na Moravě, kde výtěžek ze zmenšujících se markraběcích statků v důsledku jejich častého zastavování církevním institucím, šlechtě stojící v blízkém vztahu k panovníkovi a městům obvykle kryl jen obživu posádky a hradního správce.⁴⁰ Jestliže se pro prostředí vlastních Čech zachovaly údaje pro výši odváděné zvláštní berně u 28 měst a 28 klášterů, pak jsme u výnosů statků českých zeměpanských hradů odkázáni pouze na torzovité informace. Zmíněný opis ze zemských desek totiž zmiňuje dávky placené pouze osmi královskými hrady v Čechách a hrady v Budyšině, Kladsku, Vratislavi a dolnoluzickém Luckau. Většina záznamů uvádí celkový výnos statků patřících ke konkrétnímu hradu, plat určený jeho purkrabímu a zůstatek představující skutečnou částku, která putovala do královské komory. Ta bývala často nižší než odměna hradnímu správci, což dokládají např. účty hradů Lokte, Vratislavi nebo Luckau. Které z opevněných sídel zmíněných v soupisu odvádělo nejvyšší a které naopak nejnižší dávky, nelze jednoznačně rozhodnout, protože u Zvíkova, Hluboké

⁴⁰ Borovský – Chochohláč – Sterneck 2007, s. 82.

a píseckého hradu máme k dispozici pouze souhrnnou sumu pro všechny tři hrady jako celek. Při absenci platů dalších královských hradů je však zcela nemožné stanovit celkový výnos z této části *dominia speciale*, byť by se týkala jen prostředí vlastních Čech. Ačkoliv není možné z uvedených důvodů využít torzovitě údaje pro objektivní statistické šetření, je přesto zřejmé, že výše vybraných dávek značně kolísala. Ze 700 kop pražských grošů, které platil vratislavský hrad, plynulo po odečtení odměny jeho správci do královské pokladny 300 kop, zatímco hrad v Lomnici nad Lužnicí vynášel pouze necelých 173 kop pražských grošů, z nichž končilo u panovníka přibližně 123 kop. Vůbec nejnižší příjem královské komory po odečtení všech výdajů představoval výnos panství hradu Hauenštejn v částce 30 kop pražských grošů.⁴¹

Obr. 3. Příjmy ze zvláštní berně zeměpanských hradů v Čechách podle opisu ze starých zemských desek; stav k počátku roku 1471 (Knihovna Národního muzea, oddělení a starých tisků, sign. I F 23, fol. 240).

⁴¹ KNM, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238–241; *FRA II/20*, s. 642–646; výnosy královských hradů jsou uvedeny na s. 644–645. Právě tato pasáž je zatížena množstvím početních chyb, na které již ve své edici upozornil F. Palacký. Otázkou zůstává, zda se uvedené omly nacházely již v původním textu zemských desek, nebo vznikly až při zhotovení jeho opisu. Nepřesnosti se dopustil také F. Kavka, když příjem z kladského hradu určil na 543 kop pražských grošů, ačkoliv v textu opisu je uvedeno 534 kop, a píseckého hradu a Zvíkova na přibližně 400 kop, přestože soupis zaznamenává celkový výnos 1192 kop odváděný kromě zmíněných dvou také hradem Hluboká; viz *Kavka 1978*, s. 14; srov. tab. 4 a 5.

Zajímavou paralelu s uvedeným opisem zemských desek představuje soupis zvláštní berně z českých měst a klášterů, který vznikl někdy na sklonku vlády Václava IV. Tento seznam královských důchodů se zachoval v několika pozdějších rukopisech, jejichž nejznámější edice zhotovili Hermenegild Jireček⁴² a Jaromír Čelakovský.⁴³ U devíti z 22 měst Jirečkovy edice je částka vybraná na zvláštní berni shodná s číselnými údaji ve zmíněném opisu zemských desek zachycujícím stav k lednu roku 1471. V edici Čelakovského rukopisu, který vznikl někdy před rokem 1420 patrně s nepříliš velkým časovým odstupem od pramene vydaného Jirečkem, se tyto údaje shodují dokonce ve 13 případech. Jediný rozdíl spočívá v tom, že jsou v obou soupisech z doby Václava IV. zaznamenány kopy grošů narozdíl od těžkých hřiven, které se objevují v opisu vydaném F. Palackým. U platů českých klášterů je tato shoda ještě markantnější. V Palackého a Jirečkově edici se objevuje celkem 24 totožných finančních částek, avšak s rozdílnou početní jednotkou. Čelakovský znamená 27 numerických údajů shodných s Palackým, ale početní jednotkou jsou zde opět kopy pražských grošů.

Při studiu zmíněných pramenů proto vyvstává logická otázka, ve které z těchto písemností byla uvedena mylná početní jednotka.⁴⁴ Jedinou možností, jak uvedený problém vyřešit, je proto porovnat berní částky odváděné královskými městy a kláštery, které se objevují v listinách z doby Václava IV. a poděbradské éry s výší těchto platů ve všech třech edicích. Jak vyplývá z listin předhusitské a husitské doby, bývala celková výše berně jednotlivých měst vyčíslena buď v těžkých hřivnách, nebo kopách grošů, zatímco pro platy zastavené panovníkovým věřitelům bývaly téměř výhradně používány kopy grošů. V této souvislosti je zásadních několik pramenů z let 1401–1425, které dokládají platy konkrétních královských měst. Prvním takovým případem je nařízení Václava IV. z 5. května 1401 o tom, aby obyvatelé Ústí nad Labem místo dřívějších 120 hřiven platili královské komoře již jen 100 hřiven. O slevěných 20 hřiven však královská komora nepřišla, protože měly být přidány k dosavadní berni Mosteckým.⁴⁵ Oproti tomu uvádí Jirečkova⁴⁶ i Čelakovského⁴⁷ edice roční berni Ústí nad Labem v hodnotě pouhých 100 kop pražských grošů. V listině ze 4. července 1401 přikázal Václav vši obci města Kolína, aby královskému radovi Ondřejovi z Dubé odváděli ročně 170 kop pražských grošů, které platí v rámci své berně.⁴⁸ Uvedená částka 170 kop grošů se rovná 159 těžkým hřivnám a 24 grošům, což představuje necelých 160 těžkých hřiven, které se objevují v soupisu berně z roku 1471.⁴⁹ Edice J. Čelakovského však místo údaje

⁴² *CIB II/3*, s. 130–132, Caput IV/F. Berna regia. Summa bernae monasteriorum et civitatum regiarum. Soupis podrobil výzkumu již R. Nový; viz *Nový 1992*.

⁴³ *CIM II*, s. 900–903, č. 701.

⁴⁴ Kromě K. Krofta a R. Nového se městskou a klášterní berní z doby Václava IV. zabýval také P. Trnka; viz *Krofta 1930, Nový 1992, Trnka 2008*. Ani jedna z těchto prací však otázku správnosti uvedených početních jednotek neřeší. K. Krofta jen prostě konstatuje, že je berně v soupisu z roku 1471 uvedena v těžkých hřivnách místo v kopách grošů; viz *Krofta 1930*, s. 476.

⁴⁵ *CIM II*, s. 957, č. 740; *Krofta 1930*, s. 463.

⁴⁶ *CIB II/3*, s. 131.

⁴⁷ *CIM II*, s. 901, č. 701.

⁴⁸ *CIM II*, s. 960, č. 742; *Krofta 1930*, s. 464.

v těžkých hřivnách zaznamenává 160 kop pražských grošů.⁵⁰ Revindikační seznamy zcizených královských a církevních statků pořízené v rámci revize pozemkové držby v letech 1453–1454 zmiňují jednu listinu Václava IV. z roku 1404. Podle ní byl Purkartovi Strnadovi z Janovic a jeho bratrům zapsán plat na Malé Straně v Praze ve výši 96 kop pražských grošů, který Malostranští původně odváděli do královské komory.⁵¹ V edici F. Palackého je uvedena suma 90 těžkých hřiven, kterou platili Malostranští, jež se přesně rovná zmíněným 96 kopám pražských grošů.⁵² Soupis berně publikovaný J. Čelakovským však zaznamenává částku pouze 90 kop pražských grošů.⁵³ Podle listiny Václava IV. z ledna 1405 byli měšťané Nymburka povinni odvádět moravskému markrabímu Joštovi 140 hřiven ročního úroku, který původně platili královské komoře.⁵⁴ Soupis berně vydaný F. Palackým uvádí shodnou částku 140 těžkých hřiven,⁵⁵ zatímco obě ostatní edice Jirečkova⁵⁶ i Čelakovského⁵⁷ 140 kop pražských grošů. Pokud by však skutečně Nymburk na zvláštní berni odevzdával jen 140 kop grošů, musel by Joštovi Moravskému odvádět částku nad rámec komorního platu, což však ve Václavově listině není zmíněno. Dalším dokladem toho, že v obou opisech rejstříků berně z předhusitské doby byly zaměněny těžké hřivny za mylně zapsané kopy pražských grošů je listina Václava IV. z 16. února 1406, kterou král Plzeňským snížil roční berni z 260 na 200 těžkých hřiven.⁵⁸ Jirečkova⁵⁹ i Čelakovského⁶⁰ edice však místo 200 těžkých hřiven uvádějí 200 kop pražských grošů. Za finanční pomoc spojenou s úhradou útrat v rámci cesty královny Žofie a Elišky Zhořelecké do Brabantska a za závazek, že budou odvádět roční plat Míšeňským markrabím, prominul 3. dubna 1410 Václav IV. měšťanům Mostu dva platy královské berně v celkové sumě 320 kop pražských grošů.⁶¹ Jeden plat, tj. 160 kop grošů, se tak rovnal částce 150 těžkých hřiven. Stejná suma je poznamenána i v listině saského vévody Fridricha z 2. října 1425, podle níž mu město Most, které dostal do zástavy od Zikmunda Lucemburského, po uplynutí osmi příštích let mělo ročně odvádět 160 kop pražských grošů, což představuje 150 těžkých hřiven.⁶² Rukopisy vydané Jirečkem⁶³ i Čelakovským⁶⁴ však v duchu předchozích zápisů zmiňují stejný číselný údaj, ale s jinou početní jednotkou – 150 kop pražských grošů. Vzhledem k nanažčeným souvislostem lze proto předpokládat, že v soupisech zvláštní berně,

⁴⁹ KNM, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238; *FRA II/20*, s. 642, č. 531.

⁵⁰ *CIM II*, s. 901, č. 701.

⁵¹ *AČ II*, s. 501, č. 38; *Krofta 1930*, s. 464.

⁵² KNM, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238; *FRA II/20*, s. 642, č. 531.

⁵³ *CIM II*, s. 901, č. 701.

⁵⁴ *CIM II*, s. 1010–1011, č. 782.

⁵⁵ KNM, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238; *FRA II/20*, s. 642, č. 531.

⁵⁶ *CIB II/3*, s. 131.

⁵⁷ *CIM II*, s. 901, č. 701.

⁵⁸ *CIM II*, s. 1024–1025, č. 792; *Krofta 1930*, s. 463–464.

⁵⁹ *CIB II/3*, s. 131.

⁶⁰ *CIM II*, s. 901, č. 701.

⁶¹ *CIM II*, s. 1106, č. 833.

⁶² *CIM III*, s. 57–58, č. 42.

⁶³ *CIB II/3*, s. 131.

⁶⁴ *CIM II*, s. 901, č. 701. Všechny částky týkající se zvláštní berně královských měst srov. tab. 1.

kteří pocházejí z období před rokem 1420, měly být u českých královských měst správně uvedeny těžké hřivny místo kop pražských grošů.

Při porovnávání berních sum, které odváděly jednotlivé kláštery, však máme k dispozici mnohem méně pramenů. Patrně jediný použitelný záznam obsahuje zápis v revindikačním seznamu zcizených královských a církevních statků, který zmiňuje majestát Václava IV. z roku 1404.⁶⁵ V něm Václav IV. zapisuje Čeňkovi postřihači z Prahy a jeho dědicům 352 kop grošů z berně kláštera P. Marie pod řetězem na Malé Straně. Po převedení na těžké hřivny se tato částka shoduje s edicí F. Palackého, kde je u kláštera P. Marie pod řetězem poznamenána roční berně ve výši 330 těžkých hřiven.⁶⁶ J. Čelakovský však místo 330 těžkých hřiven ve svém vydání soupisu zvláštní berně uvádí 330 kop pražských grošů.⁶⁷ Nelze proto vyloučit, že také u berních sum jednotlivých královských klášterů byly v obou rukopisech ze závěrečného období vlády Václava IV. chybně uvedeny kopy pražských grošů místo těžkých hřiven, i když jednoznačně přesvědčivé důkazy pro toto tvrzení zatím postrádáme.

Při srovnání všech tří pramenů je zřejmé, že se výše berně z klášterů v Čechách v 15. století příliš neměnila a že se u ní projevila tendence zachovat platy odváděné do královské pokladny za předchozích panovníků. K určitým výkyvům ve vybíraných částkách byla náchylnější městská berně, kde čas od času docházelo ke snižování či opětovnému navýšení vybíraných částek podle toho, zda bylo určité město v nedávné době zasaženo živelnou pohromou nebo naopak po období útlumu procházelo fází hospodářského rozvoje.

S finanční politikou Jiřího z Poděbrad souvisí i revize **pozemkové držby**, která se uskutečnila nejprve v Čechách v letech 1453–1454. Práce na obnově panovnické majetkové základny spadají částečně do období Poděbradova správcovství a částečně i do let po jeho královské volbě. Je totiž zapotřebí vzít v úvahu, že ve Slezsku se revize pozemkové držby protáhla minimálně do roku 1456, zatímco v Horní Lužici došlo k její realizaci na samém počátku Jiřího vlády roku 1458 a na Moravě probíhala ještě v roce 1459. Cílem revize bylo rozšíření majetkové základny panovníka, značně oslabené od husitských válek, kdy část královských statků zabrala města a katolická i utrakvistická šlechta. K dohledu na její vykonávání a očekávanému oživení dřívějších finančních zdrojů měl sloužit úřad královského prokurátora, který byl poprvé jmenován v roce 1437. V jeho kompetenci bylo pořídit soupis zástav světského a církevního zboží, a srovnat ho s královskými registry. Pokud by současný majitel takového statku nemohl doložit jeho držbu, měl královský prokurátor získat statek zpátky do královské komory. Revize pozemkové držby však příliš velkou změnu v přesunech majetku ve prospěch královské komory nepřinesla, protože 85 % nových majitelů statků prokázalo legální nárok na získané zástavy. Určitou roli zde sehrála i skutečnost, že revindikační komise, která přezkoumávala

⁶⁵ *AC II*, s. 461, č. 574; *Krofta 1930*, s. 464.

⁶⁶ *KNM*, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 239; *FRA II/20*, s. 643, č. 531.

⁶⁷ *CIM II*, s. 901, č. 701. Výše zvláštní berně královských klášterů srov. tab. 3.

tyto majetkové vztahy, byla relativně shovívavá k zástavám Poděbradových straníků.⁶⁸

Další složku zeměpanských příjmů tvořily **výnosy z regálů**, což byla výhradní práva panovníka nad celou zemí, spojená s výběrem určitých důchodů. Ve srovnání se ziskem ze zvláštní a nepravidelně odváděné obecné berně však dosahovaly v pozdním středověku platy z královských regálů mnohem skromnějších částek.⁶⁹ Důležité postavení měl především mincovní a horní regál, opírající se v dřívějším období o bohaté kutnohorské stříbrné doly, které byly ještě ve 14. století hlavní oporou královské pokladny. Po husitských válkách však zůstala mimo jiné i v důsledku národnostní výměny obyvatelstva v Kutné Hoře a odchodu zahraničních odborníků velká část dolů mimo provoz. Teprve díky dlouhodobému úsilí Jiřího z Poděbrad se podařilo nejpozději ve 2. polovině 60. let jejich výnos výrazně zvýšit. Svědčí o tom čisté výtěžky z roku 1466, rostoucí politický význam města a především obnovení ražby pražského groše, které by bylo nemyslitelné bez dostatečné základny drahého kovu.⁷⁰ Určitou roli hrál v době vlády Jiřího z Poděbrad vedle horního, mincovního a celního regálu i výnos z regálu židovského, přestože byli Židé, jak již bylo uvedeno výše, roku 1454 Ladislavem Pohrobkem z velkých moravských měst vyhnáni.

Kromě královských regálů si panovník činil nárok také na **odúmrf**. Pokud některý z jeho poddaných zemřel bez mužských dědiců, připadl jeho majetek obvykle králi. Právo se však nevztahovalo na odumřelé poddanské statky patřící vrchnosti, na niž jako na svrchovaného vlastníka půdy v takovém případě přecházely. V 60. letech 15. století však nejednou docházelo k situaci, že radní českých královských měst přenechávali Jiřímu z Poděbrad odúmrti, na které by měli právo vzdálenější příbuzní zemřelého. Existují i záznamy o tom, že měšťané odpouštěli panovníkovi jeho dluhy a odkazovali majetek.⁷¹ Mezi další finanční položky je zapotřebí zahrnout i **příjmy z městského censu**, jehož daňovým základem byla nemovitost ve městě, ze **soudních pokut a poplatky z vyhotovení listin** královskou kanceláří, a to i přesto, že pro účely této práce nebyly zkoumány. Jde však bezesporu o tradiční příjmy shromažďované v královské komoře v období 14. a 15. století.

Pro následující oblasti finančních zdrojů je charakteristické, že nejsou v zásadě vázány pouze na období po roce 1458, kdy byl Jiří z Poděbrad zvolen českým králem, protože svou povahou nejde výlučně o příjmy panovníka. Na rozdíl od již uvedených platů, které byly tradičně spjaty s královskou komorou, se jedná o projev finanční politiky příslušníka panského stavu. Typickou kategorií zde představují

⁶⁸ Musílek 2020, s. 304–305; Šmahel 1996, s. 67. K průběhu revizitace pozemkové držby v Čechách a na Moravě Urbánek 1918, s. 782–783, 801–804 a 818; Urbánek 1930, s. 482–483; Čornej – Bartlová 2007, s. 117–119 a 137. Drobné zmínky týkající se revizitačních prací ve Slezsku a Horní Lužici viz Urbánek 1918, s. 904–905; Papajík 2016, s. 166. K činnosti královského prokurátora např. Urbánek 1962, s. 89; Boublík 2011, s. 25–26.

⁶⁹ Borovský – Chocholáč – Sterneck 2007, s. 79. Stručný přehled nejdůležitějších panovnických regálů viz Boublík 2011, s. 20–23.

⁷⁰ Palacký 1937, s. 546; Hásková 1973, s. 244–245; Pohanka 2016, s. 84; Pohanka 2017, s. 30.

⁷¹ Urbánek 1962, s. 197 a pozn. č. 172 tamtéž.

příjmy z rodového majetku či z běžných finančních operací. Kategorii označenou jako příjmy z náhrad za válečné výlohy však máme doloženou teprve po roce 1458, i když bychom ji teoreticky nemohli vyloučit ani v době správcovství Jiřího z Poděbrad, který se vojenským akcím nevyhýbal. Svědčí o tom např. jeho úspěšné tažení proti Janu Koldovi ze Žampachu v roce 1456.⁷²

Mocenskou základnu Jiřího z Poděbrad představovalo ještě dávno před jeho nástupem na český trůn **rodové dominium**. V necelých sedmi letech krátce po smrti svého otce Viktorina v roce 1427 zdědil budoucí český panovník veškerý majetek poděbradské linie pánů z Kunštátu. Tvořilo ho hrad a panství Poděbrady, hrad Litice, náchodské panství s městečky Skalicí a Hronovem, panství Bouzov a Moravská Třebová. Roku 1437 se sice města a hradu Náchoda zmocnil Jan Kolda ze Žampachu, avšak po dlouhých 19 letech se Jiřímu podařilo oboje dobýt zpět. Za příslib potlačení vzpoury získal v roce 1445 od manželky císaře Zikmunda, Barbory Celské, Jaroměř. V příštích letech rozšířil Jiří z Poděbrad svou hmotnou základnu o část vízburského panství a panství Navarov se stejnojmenným hradem. Největší územní rozmach poděbradského dominia však nastal po roce 1454, kdy Jiří od Viléma z Lichtenburka koupil za 23 400 kop pražských grošů soubor držav po někdejších spojenci Zikmunda Lucemburského, Půtovi III. z Častolovic. Tento neobyčejně rozsáhlý pozemkový majetek, který kromě vlastních Čech zasahoval i do Slezska, tvořilo Kladsko, Frankenštejnsko a Minsterberské knížectví. K němu připojil Jiří po roce 1460 ještě část Opavska, které získal dohodou od Mikuláše I. Opolského. Finanční výnos z tak rozsáhlého dominia musel být skutečně enormní, avšak již o několik let později se sám jeho majitel postaral o zmenšení svého soukromého majetku. Koncem roku 1465 totiž nechal svým synům Viktorinovi, Jindřichovi a Hynkovi jako dědičná manství zapsat Kladské hrabství a Minsterberské knížectví. Tímto činem byli jeho synové respektující myšlenku o společném bratrském nedílu povýšeni na úroveň říšských knížat, což jim mělo v budoucnu usnadnit případnou kandidaturu na český trůn.⁷³ V době války s Matyášem Korvínem však finanční tíseň Jiřího z Poděbrad paradoxně přiměla k rozhodnutí zastavit buď za hotové peníze, nebo za úhradu žoldu svým spojencům část majetku, který dříve udělil vlastním synům. Tímto způsobem získal v dubnu 1468 za zápis několika vsí Petru Kdulincovi z Ostroměře 2500 kop pražských grošů a v květnu 1470 zastavil Ctiborovi Tovačovskému z Cimburka za dluh 800 uherských dukátů městečko Kralice i s okolními statky.⁷⁴

Dočasný zdroj příjmů představovaly pro Jiřího z Poděbrad pochopitelně i **půjčky**, které leckdy dosahovaly významných hodnot a u nichž alespoň věřitel, co by strana poskytující peníze, předpokládal, že mu bude celá suma vrácena zpět. Dokladem takových finančních transakcí je např. listina z 16. října 1447, v níž Jiří zastavil roční plat v hodnotě 38 kop pražských grošů ze vsí Běstovice, Nořín, Kun-

⁷² Urbánek 1930, s. 122; Šandera 2008a, s. 70–71.

⁷³ O růstu majetkové základny Jiřího z Poděbrad podává přehled Šandera 2008a, s. 62–72; srov. Macek 1967, s. 38–39. K zisku Opavska Jiřím z Poděbrad např. Urbánek 1962, s. 142–143.

⁷⁴ Šandera 2008b, s. 287–289.

šova Lhota a Březinice za půjčku 600 uherských dukátů Janovi Domašínskému z Domašína (věřitel) a Bohušovi z Postupic (jeho společník). Pokud by dlužník do tří let splatil oněch 600 uherských dukátů, měl přejít plat z těchto vsí zpátky na něj. Pro případ, že by se Jiřímu z Poděbrad nepodařilo ve stanovené lhůtě splatit uvedenou půjčku, obsahovala smlouva ustanovení, aby roční příjem z těchto vsí definitivně připadl Janovi Domašínskému a Bohušovi z Postupic, a aby byl osvobozen od veškerých finančních břemen. Součástí ujednání byla i podmínka, aby k vyrovnání celého dluhu nedošlo okamžitě, ale minimálně se čtvrtroční výpovědí ze strany dlužníka, který by se během této doby zavázal uhradit oněch 600 uherských dukátů.⁷⁵

Na sjezdu českých a bavorských vyslanců v Domažlicích v září 1459, kde se jednalo zejména o otázku budoucího spojení Jiřího z Poděbrad, Ludvíka Bavorského a Fridricha Falckého, byla také dohodnuta vysoká půjčka Ludvíka Bavorského českému králi ve výši 30 000 rýnských zlatých, kterou si měl Ludvík pojistit držbou českých lén v Horní Falci.⁷⁶ Její realizace se však uskutečnila až na plzeňském sněmu v říjnu 1459, kterého se zúčastnili protagonisté domažlického sjezdu se svými rádci. Ke smlouvě o přátelství mezi Jiřím z Poděbrad a Ludvíkem Bavorským byl tehdy připojen i zápis na výše zmíněných 30 000 rýnských zlatých.⁷⁷ Fridricha Falckého navštívili v jeho domě na plzeňském náměstí vyslanci Jiřího z Poděbrad, kteří Fridrichovi přednesli prosbu svého krále, aby se u Ludvíka Bavorského zasadil o odpuštění starého dluhu v hodnotě 100 000 zlatých, který měly Čechy vůči Bavorsku již od dob Karla IV.⁷⁸ Přesto, že Jiří z Poděbrad ve snaze o zrušení tak tíživého finančního břemene pravděpodobně neuspěl, neznamenal tento dluh vůči Bavorsku výraznou překážku v uskutečnění zmíněné půjčky 30 000 rýnských zlatých.

Císař i říšští kurfiřti si byli dobře vědomi prospěšnosti spolupráce s českým králem, jehož spojení bylo důležité k tomu, aby mohli prosazovat své mocenské zájmy. Svědčí o tom snaha Ludvíka Bavorského, hlavního představitele wittelsbašského uskupení, přimět Jiřího ke spojení proti Albrechtovi Braniborskému, který stál v čele hohenzollernsko-wettinského spolku. Ovlivněn politickou účelovostí i vstřícností Jiřího z Poděbrad ke společné smlouvě svolil Ludvík Bavorský k nové půjčce českému králi, stanovené tentokrát na 15 000 uherských dukátů splatných 2. února 1462.⁷⁹ Kdy došlo k její realizaci, není známo, bylo to však před 10. lednem 1460, neboť tento den přijal Ludvík od Jiřího z Poděbrad jako zástavu na zmíněný dluh jakýsi náhrdelník. Alespoň část pohledávky Jiří z Poděbrad vyrovnal, neboť mu Ludvík Bavorský 16. března 1460 potvrdil splátku v hodnotě 5 000 uherských dukátů.⁸⁰

⁷⁵ AČ XV, s. 200–202, č. 96; *Boublík 2007*, s. 47–48.

⁷⁶ *Urbánek 1930*, s. 562; *Boublík 2007*, s. 48.

⁷⁷ *FRA II/20*, s. 193, č. 198; srov. *Boublík 2007*, s. 48.

⁷⁸ *FRA II/20*, s. 193, č. 199; *Urbánek 1930*, s. 562–563; *Boublík 2007*, s. 48.

⁷⁹ *Urbánek 1962*, s. 503, především pozn. 161; *Boublík 2007*, s. 48.

⁸⁰ *FRA II/20*, s. 197, č. 206. *Urbánek 1962*, s. 503, pozn. 161; *Boublík 2007*, s. 48.

Hlavní finanční oporou panovníka se po roce 1458 stala česká královská města. Na Moravě se situace zprvu vyvíjela odlišně než v samotných Čechách, protože si Jiří v tamějším katolickém prostředí uznání své královské volby musel vynutit vojensky, jak již bylo připomenuto výše. Kromě odváděné speciální berně se král mohl spolehnout na obyvatele měst také jako na poskytovatele častých půjček. Mezi panovníkem a královskými městy se rozvíjela oboustranná spolupráce a Jiří z Poděbrad neváhal udílet městům za prokazované služby ve finanční oblasti četná privilegia. Zájem Jiřího z Poděbrad o politickou i hospodářskou prosperitu měst nezůstal bez reakce u opozice, která někdy hanlivě nazývala panovníka „městským králem“. Upevňování hospodářského rozvoje této části *dominia speciale* je však zapotřebí vztáhnout především na města ve vlastních Čechách. Důvodem byla skutečnost, že moravské prostředí nebylo Jiřímu z Poděbrad vzhledem k jeho utrakvistickému vyznání příznivě nakloněno, což se ukázalo těsně po jeho královské volbě a později za česko-uherské války. Kromě již zmíněných půjček se mohl Jiří v době konfliktu s Matyášem Korvínem spolehnout i na důležitou brannou pomoc od některých královských měst.⁸¹ Nelze vyloučit, že mezi jeho věřitele patřili i pražští Židé, jejichž peněžní prostředky mohl budoucí panovník použít k získání nerozhodných voličů před svou královskou volbou.⁸²

Jedním z nejdůležitějších královských měst byla vedle Prahy Kutná Hora se svými bohatými stříbrnými doly, s níž Jiří z Poděbrad navázal přátelské styky již ve 40. letech 15. století. Jiří se zasadil nejen o hospodářskou konsolidaci Kutné Hory, ale také o posílení jejího politického významu, a to nejen z osobních sympatií, ale především z pohnutek pragmatických, protože Kutná Hora představovala pokladnici Českého království, na jejíž prosperitě byl panovník osobně zainteresován. V 60. letech se Jiří podílel na rozvoji těžby v kutnohorských stříbrných dolech, z nichž velká část od husitských válek chátrala.⁸³ V téže době inicioval nový rozkvět Kutné Hory⁸⁴ a vděční obyvatelé města neváhali dát svému králi v době války s Matyášem Korvínem k dispozici určité finanční i vojenské prostředky. Z příznivé atmosféry ve druhém nejvýznamnějším městě Českého království mohl Jiří z Poděbrad těžit i v červenci 1470, kdy za půjčku 600 kop grošů splacených v penězích zastavil kutnohorské obci platy z vesnic Zibohlav, Újezdce, Křečhoře a Peček. Platy připsané Kutné Hoře činily dohromady za celý rok 39,5 kopy pražských grošů.⁸⁵

Po smrti Jiřího z Poděbrad v září roku 1471 přijel do Kutné Hory Vladislav Jagellonský, zvolený v květnu téhož roku českým králem, aby formálně převzal zdejší mincovnu. Při této příležitosti snad vznikl dochovaný soupis dluhů, které měl Jiří z Poděbrad jednak vůči jednotlivým kutnohorským měšťanům, jednak vůči městské obci jako celku. Kutnohorští oznámili městské radě, kolik jim dlužil zesnulý „král

⁸¹ Urbánek 1957, s. 56; Urbánek 1962, s. 177; Boublík 2007, s. 48.

⁸² Urbánek 1958, s. 11; Boublík 2007, s. 48.

⁸³ Sternberg 1837, s. 122–123; Kořínek 2000, s. 72; Urbánek 1962, s. 189; Nuhlíček 1969, s. 69; Boublík 2007, s. 48.

⁸⁴ Hásková 1973, s. 244–245. Konsolidaci Kutné Hory položila autorka do doby nepřilíši vzdálené roku 1467.

⁸⁵ CIM 1948, s. 543–544, č. 314; Boublík 2007, s. 48–49.

dvojího lidu“, a požádali ji o úhradu pohledávek, které činily kolem 1700 kop pražských grošů a více než 1000 zlatých, z čehož většinu tvořily uherské dukáty. Panovníkovy dluhy vznikly patrně v polovině roku 1470, kdy již nebyla královská pokladna schopna sama financovat výdaje spojené s česko-uherskou válkou, z nichž část se týkala posílení obrany Kutné Hory. Loajálnost a ochota Kutnohorských souvisela i s osobní zainteresovaností na podpoře krále, který je byl schopen ochránit, neboť v polovině roku 1470 nastala všeobecná obava z obležení města Matyášem Korvínem. Kromě nákladů na obranné účely v Kutné Hoře byla další část půjček věnována na úhradu žoldu královským branným silám a jejich stravování, na platy formanům a na výdaje spojené s pobytem královského dvora v Kutné Hoře. Jiřímu z Poděbrad se patrně podařilo část pohledávek vyrovnat ještě před svou smrtí v roce 1471, ostatní jeho dluhy však přešly na Vladislava Jagellonského.⁸⁶

Ačkoliv se Jiří z Poděbrad podle kutnohorského kronikáře Jana Kořínka setkával u horníků kvůli svým nesplaceným půjčkám s jednomyslnou kritikou, zdá se pravděpodobnější vysvětlení, že se jednalo spíše o výjimečné případy. Převažující porozumění věřitelů pro momentální insolventnost českého krále, kterému vděčili za hospodářskou i politickou konsolidaci Kutné Hory, dokládá skutečnost, že se teprve po jeho smrti obraceli na městskou radu o úhradu svých pohledávek.⁸⁷

Zlepšení vlastní finanční situace představovaly pro Jiřího z Poděbrad v 1. polovině 50. let 15. století příjmy ze **dvou výjimečných pokut**. V obou případech byla viníky královská města. V březnu 1450 totiž Chebští nepustili do svého města ke společnému sjezdu poděbradskou stranu ani německá knížata. Za ostudu způsobenou Jiřímu i České koruně jim byla vyměřena pokuta 1 000 zlatých, kterou někdy na konci roku 1450 nebo na začátku roku příštího skutečně odvedli.⁸⁸

Odlišného rázu byla neposlušnost katolických obyvatel Vratislavi, kteří se odmítli z náboženských důvodů dostavit do utrakvistické Prahy, aby složili hold Ladislavu Pohrobkovi, zvolenému o rok dříve za českého krále. Pohrobkovi sice nakonec holdovali, ale přímo ve Vratislavi, kam Ladislav se svým doprovodem dorazil 6. prosince 1454. Za svůj odpor měli Vratislavští zaplatit 30 000 uherských dukátů, ale později jim byl trest snížen na polovinu. Z rozhodnutí Ladislava připadla celá jedna třetina vybrané pokuty, tedy 5000 uherských dukátů, Jiřímu z Poděbrad.⁸⁹

Krátce po svém zvolení za českého krále 2. března 1458 narazil Jiří z Poděbrad na odpor hlavních moravských měst, Brna, Olomouce, Znojma a Jihlavy, která jej odmítla uznat za svého pána. Vzpouru prvních tří se mu sice podařilo potlačit za-

⁸⁶ Beneš 1964, s. 572; Boublík 2007, s. 49. Celková výše dluhů vůči vlastním synům i ostatním věřitelům v Českém království, které Jiří z Poděbrad po své smrti zanechal, činila přibližně 160 000 uherských dukátů; viz Šandera 2008b, s. 290.

⁸⁷ Koříněk 2000, s. 88 a 179–180; Urbánek 1962, s. 197–198.

⁸⁸ Urbánek 1918, s. 479.

⁸⁹ Urbánek 1918, s. 777 a 903–904; Papajík 2016, s. 166. O sjezdu ve Vratislavi, jehož hlavním důvodem mělo být původně jednak řešení sporu mezi Čechy a Sasy, jednak urovnání konfliktu mezi Řádem německých rytířů a Polskem, podrobně informuje Papajík 2016, s. 161–166.

nedlouho poté, co 30. května vytáhl vojensky na Moravu, ale Jihlava stále novému panovníkovi vzdorovala. Teprve po čtyřech měsících obléhání se radní vyčerpaného města Jiřímu poddali. Kromě slibu poslušnosti se Jihlavští 30. listopadu zavázali zaplatit králi pokutu nejméně 16 000 kop pražských grošů jako náhradu žoldu a dosud nevyrovnaný dluh za cestu českého poselstva do Francie z předchozího roku. Jeho úkolem bylo přivést do Prahy budoucí nevěstu pro Ladislava Pohrobka, dceru francouzského krále Magdalenu.⁹⁰

Roztroušené zmínky v pramenech a literatuře dokládají další oblast příjmů Jiřího z Poděbrad, kterou by bylo možné označit jako **finanční odškodnění za očekávané protislužby**. Nutno však poznamenat, že tato odškodnění bývala často součástí předběžných dohod mezi českým panovníkem a zahraničními vyjednavateli, a k jejich uskutečnění někdy ani vůbec nedošlo. Takový případ nastal např. na pražském sjezdu Ladislava Pohrobka s Albrechtem Braniborským v dubnu 1454. Albrecht se zde dohodl s Ladislavem, že český král vypraví na pomoc Řádu německých rytířů v jeho boji proti pruským stavům vojsko čítající 4000 jezdců a 20 000 pěších, které bude ve službě 15 týdnů. Za vojenskou podporu měl Řád Ladislavovi zaplatit 300 000 uherských dukátů, jakmile dojde ke zřízení armády, a dalších 300 000 poté, co vojsko přitáhne do Prus. Ladislavovi, jako ochránci Řádu, měl být poskytnut roční plat 4 000 uherských dukátů, a Jiřímu z Poděbrad, který se v tomto plánu osobně angažoval, mělo připadnout 80 000 rýnských zlatých. Nesplnitelnost tak přemrštěných finančních závazků, k nimž se Řád nabízel, a nechuť české strany riskovat konflikt s polským králem Kazimírem, který podpořoval pruské stavy proti Řádu, způsobily, že dohoda nebyla realizována.⁹¹

V jiných případech však Jiří z Poděbrad tato finanční odškodnění patrně přijal. V 1. polovině 15. století byly politické poměry v Uherském království ovlivněny soupeřením dvou magnátských rodin – stranou hunyadiovskou a celskou. Nejvýznamnějšími představiteli těchto dvou uskupení se stali Jan Hunyadi, slavný bojovník s Turky, a Oldřich II. Celský, strýc Ladislava Pohrobka.⁹² Pobyt Oldřicha Celského na bělehradském hradě v listopadu 1456 však skončil tragédií a vedl k uvěznění syna Jana Hunyadiho, Matyáše, králem Ladislavem Pohrobkem. Ironií osudu se však stalo, že v tentýž den, kdy Ladislav Pohrobek v Praze zemřel na leukémii, byl do hlavního města Českého království z Rakouska převezen jeho vězeň Matyáš Kor-

⁹⁰ Z plánované svatby s francouzskou princeznou však sešlo, protože Ladislav 23. listopadu 1457 v Praze nečekaně zemřel. O situaci na Moravě v inkriminované době podávají přehled *Sulítková – Borovský 2016*, především s. 41–44; *Čornej – Bartlová 2007*, s. 163. Jiné prameny uvádí dokonce sumu 20 000 kop pražských grošů za válečnou náhradu; viz *Sulítková – Borovský 2016*, s. 217, pozn. č. 31; srov. *Urbánek 1930*, s. 438, pozn. č. 3.

⁹¹ *Urbánek 1918*, s. 894–896.

⁹² Předek Oldřicha II. Celského, Hermann II., zachránil císaře Zikmunda v bitvě u Nikopole roku 1396. Hluboká nevráživost mezi oběma rodinami pokračovala i po smrti Jana Hunyadiho a vyvrcholila při jednání s hunyadiovskou stranou v Bělehradě v listopadu 1456, kde byl Oldřich v hádce zavražděn. Za hlavního viníka Oldřichova nešťastného konce byl označen starší syn Jana Hunyadiho, Ladislav, kterého nechal později Ladislav Pohrobek popravit. Jeho mladší bratr Matyáš, budoucí uherský král, měl větší štěstí, protože byl na Pohrobkův příkaz pouze uvržen do vězení; viz *Čornej – Bartlová 2007*, s. 127–128; *Kalous 2009*, s. 40–43; *Čornej 2018a*, s. 16.

vín. Při následném jednání mezi českou a uherskou stranou bylo rozhodnuto, že Jiří z Poděbrad za Matyášovo propuštění z jeho nedobrovolného pražského vězení dostane „darem“ 50 až 60 000 zlatých, 14 centů stříbra, několik set volů a několik desítek hektolitrů vína. Zemský správce souhlasil podpořit nároky Matyáše Korvína na uherský trůn, což mu mělo v budoucnu zajistit pomoc hunyadiovské strany při zisku české královské koruny. Za Matyášovo vydání prosadil Jiří z Poděbrad s vyhlídkou na dynastické propojení obou rodů i zasnoubení své dcery Kateřiny s příštím uherským králem. S největší pravděpodobností Jiří z Poděbrad skutečně od hunyadiovské koalice získal značné peněžní prostředky v hodnotě převyšující 50 000 zlatých, které, jak se zdá, použil ke své vlastní volbě v březnu 1458.⁹³ Tehdy totiž budoucí král neváhal sáhnout i k úplatkům, aby dosud váhající voliče přesvědčil pro svou kandidaturu.⁹⁴

V březnu 1458 navrhli Jiřímu z Poděbrad zástupci Lübecku jménem některých braniborských měst koalici s Českou korunou. Vyjednatelé přinesli Jiřímu z Poděbrad dvě zlaté číše celkem se 2000 zlatými, nikoliv nezištně, ale proto, aby vyhověl jejich prosbě. Opatrnost však panovníka nutila nic závazně neslibovat, aby proti sobě nepopudil hlavního představitele hohenzollernsko-wettinského spolku Albrechta Braniborského. S jeho pomocí totiž mohl Jiří navázat přátelské styky se saskými knížaty, hájícími dosud svá práva na držbu českých lén.⁹⁵

V dubnu 1459 se uskutečnil v Chebu sjezd českého krále s Albrechtem Braniborským, Fridrichem Falckým, Fridrichem a Vilémem Saským, Otou Bavorským, magdeburským arcibiskupem Fridrichem, Fridrichem Braniborským a würzburškým biskupem Janem. Hlavním tématem jednání se stala dosud nevyřešená otázka saského panství v Čechách. Vilém Saský se zde vzdal všech nároků na český trůn a rovněž slíbil vrátit česká léna. Oplátkou za tento ústupek vrátil Jiří z Poděbrad Sasku ta léna, která se nacházela na území stojícím mimo vlastní Čechy. Jiřího diplomatické zkušenosti významně přispěly k tomu, že dosáhl uznání svého královského titulu účastníky sjezdu a zároveň vymanol z vlivu cizího státu česká území. V Chebu byl také dohodnut dvojí sňatek – mladšího syna Fridricha Saského Albrechta s Jiřího dcerou Zdeňkou a syna českého krále Hynka s dcerou Viléma Saského Kateřinou. Za město a hrad Pirnu se Fridrich Saský uvolil zaplatit 20 000 rýnských zlatých. Tuto sumu dal s největší pravděpodobností Jiří z Poděbrad na věno své dceři Zdeňce, jehož výše byla stanovena také na 20 000 rýnských zlatých.⁹⁶

Uherská otázka nebyla ani poté, co Matyáš Korvín získal uherskou korunu, vyřešena. Na Uhry si totiž činil nárok i císař Fridrich III., který se domáhal dědictví po Ladislavu Pohrobkovi. Svědectvím účelovosti aliancí uzavíraných na politické

⁹³ Urbánek 1930, s. 250 a 260–261; Čornej – Bartlová 2007, s. 154; Kalous 2009, s. 41–43 a 52; Čornej 2018a, s. 16, 22.

⁹⁴ Urbánek 1930, s. 250. Jiného názoru je P. Čornej, který myšlenku o údajném uplácení katolických voličů ze strany Jiřího z Poděbrad považuje jen za hypotézu; viz Čornej 2018c, s. 55.

⁹⁵ Urbánek 1930, s. 309–311.

⁹⁶ Urbánek 1930, s. 506–507; Čornej – Bartlová 2007, s. 168–171.

scéně 15. století byla dohoda mezi Jiřím z Poděbrad a Fridrichem III. namířená proti Matyáši Korvínovi, jenž se stal právě s Poděbradovou pomocí v lednu 1458 uherským králem. Dokladem jsou tajná jednání Fridricha III. s Jiřím zahájená na konci července 1459 v Brně. Ve smlouvě, kterou mezi sebou oba protagonisté brněnského sjezdu 4. srpna uzavřeli, se císař zavázal, že vyplatí českému králi 8 000 uherských dukátů, pokud mu Jiří zprostředkováním u Matyáše, tedy mírovou cestou, pomůže k uherské korunovaci.⁹⁷ V případě, že by tento postup ztroskotal, slíbil Fridrich Jiřímu z Poděbrad za přímou vojenskou pomoc, která by vedla k zisku Uher, 31 000 uherských dukátů.⁹⁸ O den později byla odměna podle nové smlouvy zvýšena na polovinu ročních příjmů z Uher, které měl český panovník od císaře dostávat celkem 3 roky. Po uplynutí této doby by Jiří až do své smrti pobíral výnos uherské solné komory nebo 60 000 uherských dukátů ročně. Všechny tyto sliby měly být vyplněny teprve po císařově ovládnutí Uher. Z předpokládané podpory Fridricha III. ale sešlo, protože český král nebyl ochoten riskovat konflikt s papežskou kurií, která si nepřála výrazné posílení císařské moci.⁹⁹

Pouze malou epizodou politiky Jiřího z Poděbrad se stala myšlenka na podporu Francesca Sforzy, který se roku 1450 zmocnil Milána. Tento schopný italský vojévůdce se opakovaně, avšak neúspěšně snažil, aby ho císař Fridrich uznal milánským vévodou. Jednání Poděbradova vyslance německého právníka Martina Maira se Sforzou bylo zahájeno v Miláně v lednu 1460. Mair dostal za úkol přimět Sforzu pro podporu kandidatury českého panovníka na trůn římského krále. Sforza, který by uvedený plán finančně dotoval, by pracoval ve vlastním zájmu, protože mu měl Jiří z Poděbrad poté, co bude zvolen římským králem, potvrdit titul milánského vévody. Italský kondotiér slíbil poskytnout Jiřímu nejprve 50 000 dukátů, ale zanedlouho byla s Mairem sjednána částka dosahující 70 000 dukátů.¹⁰⁰ K vyplacení této sumy pochopitelně nikdy nedošlo, protože úsilí českého krále o zisk římské koruny, s nímž byla spojena i otázka Sforzovy investitury, nebylo úspěšné.

Složitě poměry mezi německými knížaty a mocenské soupeření mezi oběma hlavními říšskými uskupeními – wittelsbašským a hohenzollernsko-wettinským spolkem – dokládá sjezd Jiřího z Poděbrad s Ludvíkem Bavorským a Albrechtem Rakouským, zahájený v únoru 1462 v Českých Budějovicích. Jiří se zavázal Ludvíkovi, že vytáhne s vlastním vojskem proti Albrechtovi Braniborskému a vybraným říšským městům do 23. března téhož roku. Mezi ním a Albrechtem Rakouským byla 4. března uzavřena smlouva, podle které měl český král svolat před Velikonoce do Prahy další sjezd, kterého by se zúčastnil i císař. Jiří z Poděbrad se zde měl zasadit o to, aby Albrecht Rakouský získal vládu nad celými Rakousy, o něž vedl vleklé spory s Fridrichem III. Za své zprostředkování měl být Jiří Albrechtem a Zikmundem Tyrolským odměněn 50 000 zlatými, které by dostal spolu s již dříve

⁹⁷ Fridrich byl již 17. února 1459 zvolen v Güssingu (Németújvár) za uherského krále; viz *Urbánek 1930*, s. 481.

⁹⁸ *FRA II/20*, s. 190, č. 193.

⁹⁹ *Urbánek 1930*, s. 541–542.

¹⁰⁰ *Urbánek 1962*, s. 337 a 367–368.

slíbenou částkou 350 000 zlatých.¹⁰¹ O 50 000 uherských dukátech od Albrechta Rakouského pro českého krále se hovoří již ve smlouvě z chebského sjezdu z února 1461,¹⁰² avšak kvůli nedostatku informací nelze zjistit nic bližšího o okolnostech vzniku druhé zmíněné částky dohodnuté na 350 000 zlatých. Součástí smlouvy ze 4. března 1462 bylo také ustanovení o společné výpravě Jiřího z Poděbrad a Matyáše Korvína proti Fridrichovi III. v případě, že by císař nechtěl přistoupit na výsledky plánovaného pražského sjezdu, který měl přispět k rozšíření mocenské základny Albrechta Rakouského.¹⁰³ Finanční plnění vyplývající z českobudějovických úmluv však nebylo ani v tomto případě uskutečněno, mimo jiné i z toho důvodu, že Jiří z Poděbrad již v průběhu téhož roku změnil stranu, aby se soustředil na navázání spojenectví s císařem. To mu totiž mohlo, jak sám doufal, pomoci zdárně překonat konflikt s papežem, který 31. března 1462 oficiálně zrušil basilejská kompaktáta.

Další oblast příjmů Jiřího z Poděbrad, kterou máme doloženou pouze dvěma případy, lze charakterizovat jako **náhrady za válečné výlohy**. Před zařazením do konkrétní kategorie finančních zdrojů „krále dvojího lidu“ je zapotřebí správně interpretovat danou historickou událost, aby nedošlo k záměně takové náhrady za peněžní dar, za nějž bývá v některých písemných pramenech mylně označována. Na rozdíl od náhrad za válečné výlohy, na kterých zpravidla trvala škodná strana, je dar něčím zcela dobrovolným a nejedná se tedy o vynucenou finanční kompenzaci vzniklých nákladů.

První doloženou finanční náhradu za válečné výlohy přijal Jiří z Poděbrad od císaře Fridricha III. za vojenskou pomoc proti jeho bratru Albrechtovi ve sporu o vládu v rakouských zemích. Konflikt, který v uvedené době intenzivně zaměstnával členy habsburského rodu, se týkal dědictví po nedávno zesnulém Ladislavu Pohrobkovi. Jako kompenzaci válečných pohledávek slíbil Fridrich na přelomu září a října 1458 Jiřímu z Poděbrad částku 16 000 zlatých, vyplacenou ovšem kvůli všeobecnému nedostatku velkých nominálů v drobné nejakostní minci.¹⁰⁴ Uvedené zlaté zde hrály roli pouhé početní jednotky, na níž byly převedeny nekvalitní zahraniční mince, nazývané u obyvatelstva šinderlinky. Ke složení hotovosti došlo v době vrcholící peněžní krize, kterou se Jiří z Poděbrad snažil různými opatřeními hospodářského charakteru potlačit. Převzetí nejakostních mincí od císaře může působit paradoxně, zvláště když ještě v lednu 1458 Jiří přijímání těchto ražeb zakazoval. Je však zapotřebí upozornit, že v době přesycení středoevropského peněžního oběhu nehodnotnými mincemi nebylo prakticky možné, aby si Jiří z Poděbrad určil, v jakých nominálech finanční náhradu za vojenské tažení převezme.

Na podzim roku 1462 byl Fridrich III. obležen ve Vídni vzbouřenými rakouskými stavy. V listopadu 1462 Jiří z Poděbrad včasným vojenským zásahem císaře osvobodil, když se mu podařilo zablokovat městu dodávky potravin. Na sjezdu českého

¹⁰¹ FRA II/20, s. 264–265, č. 271; Urbánek 1962, s. 517.

¹⁰² Urbánek 1962, s. 391.

¹⁰³ FRA II/20, s. 265, č. 271; Urbánek 1962, s. 517.

¹⁰⁴ Staré letopisy 1937, s. 123–124; Urbánek 1930, s. 435; Urbánek 1962, s. 203; Castelin 1953, s. 225.

krále, Fridricha III. a Albrechta Rakouského v Korneuburgu v prosinci 1462 povýšil vděčný císař Poděbradovy syny Viktorina, Jindřicha a Hynka na říšská knížata, hrabata kladská a minsterberské vévody. Jako náhradu za válečné výlohy slíbil císař Jiřímu 40 000 zlatých, přičemž polovina této částky byla prý ihned splacena.¹⁰⁵ Za spojenectví proti těm, kteří si přivlastnili důchody z rakouských zemí, zapsal Fridrich Jiřímu doživotně polovinu dávky z vína a soli, jejíž hodnotu však neznáme a nevíme ani, zda mu byla skutečně vyplácena. Českému králi věnoval císař honosný zlatý řetěz, jeho manželce Johaně z Rožmitálu zlatou korunu a Jindřichovi s Hynkem knížecí mitry. Kromě toho ustanovil Fridrich Jiřího z Poděbrad v případě vlastní smrti poručníkem svého syna Maxmiliána. Za tento post měl Jiří pobírat roční plat 10 000 dukátů. Jestliže by Fridrich i Maxmilián zemřeli a nezanedali po sobě žádné potomky, měl se stát Jiří dědicem Fridrichových zemí, ovšem s podmínkou, že je od ostatních spoludědiců vyplatí částkou 100 000 dukátů. Za významný předěl v očekávané změně hodnocení pohusitských Čech, které měly mezi ostatními evropskými státy pověst kacířské země, bylo vnímáno císařovo ujištění, že se postará o smír Jiřího z Poděbrad s papežem Piem II.¹⁰⁶ Císař však svému závazku, že vyplatí českému králi jako kompenzaci za vojenské tažení 40 000 zlatých nedostál, protože se v listu z 23. srpna 1463 Jiřímu omlouval, že ještě nestačil uhradit sumu, kterou mu již dříve měl vyrovnat.¹⁰⁷ Tato záležitost měla dohru ještě o čtyři roky později, kdy Jiří z Poděbrad upomínal císaře o zaplacení dluhu za pomoc, kterou mu poskytl ve Vídni.¹⁰⁸

Spíše zajímavostí, která se vymyká z více či méně běžných způsobů, jakými si byl Jiří z Poděbrad schopen zajišťovat příjmy, bylo jeho jednání s Fridrichem III. v listopadu 1454 ohledně **dlužních úpisů** Oldřicha z Rožmberka. Šlo celkem o čtyři staré úpisy z roku 1431 na 16 000 uherských dukátů, kterými si věřitel Fridrich Tyrolský, strýc Fridricha III., pojistil na Oldřichovi z Rožmberka splacení svých pohledávek. Jiří z Poděbrad přesvědčil císaře, aby mu všechny listiny postoupil za slib, že mu odevzdá polovinu blíže neurčené částky, kterou do dvou let vymůže na Rožmbercích.¹⁰⁹ Druhou polovinu této sumy by si zemský správce přirozeně ponechal. Jiřímu z Poděbrad se dohodou s Fridrichem III. podařilo získat proti vlivnému představiteli jihočeské šlechty, s nímž dlouho mocensky soupeřil, prostředek k politickému nátlaku, který mohl kdykoliv použít. Otázkou zůstává, zda Oldřich alespoň část svého dluhu opravdu vyrovnal. Jiří z Poděbrad mohl použít uvedené úpisy i jiným způsobem než jen na vymáhání nesplacených pohledávek, z nichž by měl jistý podíl. Nelze vyloučit, že je byl ochoten vyměnit s Rožmberky za nějaký ústupek politického charakteru. Určitou asociaci s uvedeným problémem může vyvolávat zmínka ve výtahu z rožmberské kroniky archiváře Václava Březana, nazna-

¹⁰⁵ Urbánek 1962, s. 629, pozn. 78.

¹⁰⁶ K průběhu jednání Fridricha III. s Jiřím z Poděbrad Urbánek 1962, s. 628–629, zejm. pozn. č. 78. Pouze stručný přehled o událostech v Korneuburgu přináší J. Macek; viz Macek 1967, s. 159.

¹⁰⁷ AČ XV, s. 246, č. 130.

¹⁰⁸ Palacký 1937, s. 496; Papajík 2016, s. 161–166.

¹⁰⁹ Listář a listinář 1954, s. 377–378, č. 529; Urbánek 1918, s. 775; Čornej – Bartlová 2007, s. 121.

čující, že si Jiří z Poděbrad koupil hlas Jana z Rožmberka před svým zvolením za českého krále v roce 1458 mimo jiné i za 16 000 zlatých.¹¹⁰ Nelze však jednoznačně prokázat, že se tehdy skutečně jednalo o výše uvedené dlužní úpisy Oldřicha z Rožmberka z roku 1431 na 16 000 uherských dukátů.

Pokusit se stanovit celkovou výši příjmů Jiřího z Poděbrad by bylo při současném stavu poznání této problematiky naprosto nereálné. Jak již bylo uvedeno v úvodu příspěvku, hlavním důvodem je především značná různorodost jejich skladby a zároveň i neúplnost pramenné základny, z níž čerpáme informace k finančním poměrům českých panovníků ve středověku. Týká se to především obtížně vyčíslitelných příjmů z obecných berní, odúmrťí nebo královských regálů, jejichž výše nebyla stálá, protože souvisela buď s nepravidelným výběrem těchto platů, nebo s proměnlivým výnosem např. v případě regálu horního, který byl dán momentálním stavem kutnohorských dolů.

Pro přehlednost byly finanční zdroje Jiřího z Poděbrad rozděleny do 14 kategorií, z nichž prvních osm představuje typické příjmy panovníka, protože byly shromažďované v královské komoře. U dalších šesti kategorií se primárně jedná o doklad finanční politiky příslušníka panského stavu. Rovinu panovnických a soukromých příjmů však od sebe nelze striktně oddělit, protože po svém zvolení českým králem využíval Jiří z Poděbrad přirozeně i některé finanční zdroje z dřívějšího období a dochází tak k prolínání obou skupin. Vysloveně specifickým příjmem pro poděbradskou dobu byly platy odváděné z revize pozemkové držby. Přestože bylo jejím cílem navrácení královských statků rozchvácených za husitských válek a s tím související oživení dřívějších finančních zdrojů panovníka, měla revize pozemkové držby na celkový objem vybíraných příjmů mnohem menší vliv, než se původně předpokládalo. Je také zapotřebí upozornit, že ne všechny dohodnuté finanční transakce jako např. odškodnění za očekávané protislužby byly skutečně realizovány, protože se často stávaly součástí pouze předběžných a účelově uzavíraných aliancí mezi Jiřím a druhou stranou. Další problém znamená otázka, kolik z vybraného finančního objemu ze zvláštní berně skutečně dorazilo do královské pokladny a kolik z této částky bylo okamžitě použito pro různé finanční operace, např. pro pravidelné odvádění platů zastavených panovníkovým věřitelům. Pokud jde o příjmy ze zvláštní berně, máme pro závěrečné období vlády Jiřího z Poděbrad k dispozici opis ze zemských desek, který zaznamenává platy 28 královských a věnných měst a 28 klášterů z území vlastních Čech. Přesto, že tyto údaje nejsou kompletní, protože soupis nezahrnuje všechna královská města, lze při vypočítané průměrné částce 157 kop pražských grošů, které by v ideálním případě odvádělo jedno město, stanovit přibližný výnos ze zvláštní městské berně. Pokud bychom výběr omezili pouze na všechna města v samotných Čechách, tj. bez Moravy a vedlejších zemí, činil by teoreticky objem dávek vybraných na zvláštní berni z těchto měst 5000–6000 kop

¹¹⁰ *Listář a listinář 1954*, s. 435, č. 630; *Urbánek 1930*, s. 276; *Castelin 1953*, s. 234 a 237–240; *Čornej 2018b*, s. 42; *Čornej 2018c*, s. 55. Za upozornění na tuto událost děkuji PhDr. T. Kleisnerovi, Ph.D.

pražských grošů ročního platu. Kromě uvedeného opisu ze zemských desek, který zaznamenává výši jednotlivých platů v závěrečném období vlády Jiřího z Poděbrad, je znám i soupis zvláštní berně z českých měst a klášterů zhotovený před rokem 1420, který badatelsky využil již R. Nový. Na základě pochybností vyslovených v tomto příspěvku lze však s velkou pravděpodobností předpokládat, že v něm byly omylem zaměněny těžké hřivny za nesprávně zmíněné kopy pražských grošů. V kontextu výše naznačených limitů studia finančních poměrů českých panovníků ve středověku je však nutné předloženou práci vnímat jako prvotní a zároveň hrubší sondu do problematiky příjmů Jiřího z Poděbrad, která ještě čeká na své podrobnější objasnění.

Tab. 1. Příjmy ze zvláštní berně královských a věnných měst v Čechách podle soupisu zvláštní berně z doby Václava IV. a podle opisu ze starých zemských desek zachycujícího stav k roku 1471. (Všechny údaje k berni z posledního období vlády Jiřího z Poděbrad v této a dalších tabulkách byly čerpány z rukopisu Knihovny Národního muzea; viz *KNM*, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 238–241).

Město	Berně před rokem 1420	Berně k roku 1471	
	v těžkých hřivnách ¹¹¹	v těžkých hřivnách	ekvivalent v kopách a pr. groších
Malá Strana	10 hř. ¹¹²	90 hř.	96 kop
Nymburk	140 hř. ¹¹³	140 hř.	149 kop, 20 pr. gr.
Jaroměř	?	100 hř.	106 kop, 40 pr. gr.
Čáslav	200 hř. ¹¹⁴	220 hř.	234 kop, 40 pr. gr.
Kolín	140 hř. ¹¹⁵	160 hř.	170 kop, 40 pr. gr.
Kouřim	140 hř. ¹¹⁶	160 hř.	170 kop, 40 pr. gr.
Písek	175 hř.	175 hř.	186 kop, 40 pr. gr.
České Budějovice	200 hř.	200 hř.	213 kop, 20 pr. gr.
Vodňany	30 hř.	30 hř.	32 kop
Sušice	80 hř.	100 hř.	106 kop, 40 pr. gr.
Klatovy	100 hř.	260 hř.	277 kop, 20 pr. gr.
Plzeň	200 hř. ¹¹⁷	140 hř.	149 kop, 20 pr. gr.
Stříbro	140 hř.	150 hř.	160 kop
Slaný	100 hř. ¹¹⁸	140 hř.	149 kop, 20 pr. gr.
Louny	140 hř.	180 hř.	192 kop
Žatec	140 hř.	150 hř.	160 kop
Kadaň	150 hř.	170 hř.	181 kop, 20 pr. gr.
Most	150 hř. ¹¹⁹	100 hř. ¹²⁰	106 kop, 40 pr. gr.
Ústí nad Labem	100 hř. ¹²¹	100 hř.	106 kop, 40 pr. gr.
Litoměřice	200 hř.	200 hř.	213 kop, 20 pr. gr.
Beroun	88 hř.	88 hř.	93 kop, 52 pr. gr.
Tachov	120 hř.	120 hř.	128 kop
Domažlice	80 hř.	80 hř.	85 kop, 20 pr. gr.
Hradec Králové	?	330 hř.	352 kop
Vysoké Mýto	?	230 hř.	245 kop, 20 pr. gr.
Chrudim	?	150 hř.	160 kop
Polička	?	110 hř.	117 kop, 20 pr. gr.
Mělník	?	50 hř.	53 kop, 20 pr. gr.
Celkem	2823 těžkých hřiven	4123 těžkých hřiven¹²²	4397 kop, 52 pr. grošů

Tab. 2. Příjmy ze zvláštní berně z královských měst v Horní Lužici podle opisu ze starých zemských desek zachycujícího stav k roku 1471.

Město	Berně v kopách pr. grošů
Žitava	?
Budyšín	?
Lubáň	?
Löbau	?
Kamenz	?
Celkem	1000–1500 kop pr. grošů

- ¹¹¹ V obou soupisech zvláštní berně z doby Václava IV. vydaných H. Jirečkem a J. Čelakovským byly s největší pravděpodobností mylně uvedeny kopy pražských grošů místo těžkých hřiven. V levém sloupci tabulky jsou zaznamenány platy publikované v edici H. Jirečka.
- ¹¹² V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u Malé Strany zaznamenána částka 90 kop (správně má být 90 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701. V seznamu pozemkového majetku, který byl zhotoven v rámci revize pozemkové držby v letech 1453–1454, je uveden údaj 96 kop pr. grošů, což přesně odpovídá 90 těžkým hřivnám; viz *AČ II*, s. 501–502, č. 38.
- ¹¹³ O částce 140 těžkých hřiven svědčí listina Václava IV. z ledna 1405, podle níž měl Nymburk moravskému markrabímu Joštovi platit 140 hřiven ročního úroku, který dříve odváděl do královské komory; viz *CIM II*, s. 1010–1011, č. 782.
- ¹¹⁴ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u Čáslavi uvedena částka 220 kop grošů (správně má být 220 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701.
- ¹¹⁵ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u Kolína uvedena částka 160 kop (správně má být 160 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701. Tuto sumu dokládá listina Václava IV. ze 4. července 1401, z níž vyplývá, že Kolín odváděl ročně na zvláštní berni 170 kop pr. grošů, což se přibližně rovná 160 těžkým hřivnám (160 těžkých hřiven = 170 kop, 40 pr. gr.); viz *CIM II*, s. 960, č. 742.
- ¹¹⁶ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u Kouřimi zaznamenán plat 160 kop (správně má být 160 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701.
- ¹¹⁷ Dokladem placení uvedené částky je listina Václava IV. ze 16. února 1406; *CIM II*, s. 1024, č. 792.
- ¹¹⁸ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u Slaného zaznamenána částka 150 kop (správně má být 150 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701.
- ¹¹⁹ Václav IV. prominul 3. dubna 1410 měšťanům Mostu dva platy královské berně ve výši 320 kop pr. grošů. Jeden plat, tj. 160 kop pr. grošů, se tak rovnal částce 150 těžkých hřiven; viz *CIM II*, s. 1106, č. 833. Stejná suma je zmíněna i v listině saského vévody Fridricha z 2. října 1425; viz *CIM III*, s. 57–58, č. 42.
- ¹²⁰ Není zřejmé, zda peněžní údaj uvedený v Palackého edici znamená souhrnnou částku placenou Mostem a Ústím nad Labem dohromady, nebo ji odvádělo každé z obou měst zvlášť.
- ¹²¹ Podle listiny Václava IV. z 5. května 1401 měli Ústečtí místo dřívějších 120 hřiven platit královské komoře již jen 100 hřiven a o slevených 20 hřiven měla být navýšena berně Mostu; viz *CIM II*, s. 957, č. 740.
- ¹²² Pokud by uvedenou částku 100 těžkých hřiven platil Most i Ústí nad Labem dohromady, činila by souhrnná suma odváděná na zvláštní berni všemi 28 městy pouze 4023 těžkých hřiven, což odpovídá 4291 kopám, 12 pr. grošům; viz pozn. 120. Tato možnost se však zdá být méně pravděpodobnou.

Tab. 3. Příjmy ze zvláštní berně z královských klášterů v Čechách podle soupisu zvláštní berně z doby Václava IV. a podle opisu ze starých zemských desek zachycujícího stav k roku 1471.

Kláster	Berně před rokem 1420	Berně k roku 1471	
	v těžkých hřivnách ¹²³	v těžkých hřivnách	ekvivalent v kopách a pr. groších
Břevnov	300 hř.	?	?
Broumov	?	300 hř.	320 kop
Strahov	100 hř.	100 hř.	106 kop, 40 pr. gr.
Sv. Jiří na Pražském hradě	220 hř.	220 hř.	234 kop, 40 pr. gr.
Johanité při kostele P. Marie pod řetězem v Praze	320 hř. ¹²⁴	330 hř.	352 kop ¹²⁵
Němečtí rytíři při kostele sv. Benedikta v Praze	220 hř. ¹²⁶	200 hř.	213 kop, 20 pr. gr.
Na Zderaze	120 hř.	120 hř.	128 kop
Křížovníci v Praze	230 hř. ¹²⁷	?	?
Zbraslav	160 hř.	160 hř.	170 kop, 40 pr. gr.
Ostrov	160 hř.	160 hř.	170 kop, 40 pr. gr.
Vilémov	180 hř.	180 hř.	192 kop
Sedlec	240 hř.	240 hř.	256 kop
Opatovice nad Labem	200 hř.	200 hř.	213 kop, 20 pr. gr.
Podlažice	60 hř.	60 hř.	64 kop
Želiv	60 hř.	60 hř.	64 kop
Louňovice pod Bláníkem	80 hř.	80 hř.	85 kop, 20 pr. gr.
Milevsko	260 hř. ¹²⁸	240 hř.	256 kop
Zlatá Koruna	200 hř.	200 hř.	213 kop, 20 pr. gr.
Doksany	130 hř.	130 hř.	138 kop, 40 pr. gr.
Osek	100 hř.	100 hř.	106 kop, 40 pr. gr.
Teplice	80 hř.	80 hř.	85 kop, 20 pr. gr.
Kladruby	300 hř.	300 hř.	320 kop
Nepomuk	270 hř.	270 hř.	288 kop
Teplá	200 hř.	200 hř.	213 kop, 20 pr. gr.
Chotěšov	330 hř.	330 hř.	352 kop
Plasy	200 hř.	200 hř.	213 kop, 20 pr. gr.
Postoloprty	170 hř.	170 hř.	181 kop, 20 pr. gr.
Sázava	100 hř.	100 hř.	106 kop, 40 pr. gr.
Hradiště nad Jizerou	120 hř.	120 hř.	128 kop
Klášteřínská Skalice	20 hř.	20 hř.	21 kop, 20 pr. gr.
Celkem	5130 těžkých hřiven	4870 těžkých hřiven	5194 kop, 40 pr. grošů

Tab. 4. Příjmy ze zeměpanských hradů v Čechách podle opisu ze starých zemských desek zachycujícího stav k roku 1471.

Hrad	Celkový příjem v kopách, pr. groších a haléřích	Stanovené výdaje	Výdaje v kopách a pr. groších	Zůstatek pro královskou komoru v kopách, pr. groších a haléřích ¹²⁹
Zvíkov, Písek a Hluboká	1192 kop, 6 pr. gr., 7 hal. ¹³⁰	lankraběti	124 kop	
		Vilémovi z Dražovic	60 kop	
		pražskému špitálu	12 kop	
		purkrabím	193 kop, 58 pr. gr.	802 kop, 6 pr. gr. ¹³¹ (sic!)
Lomnice	172 kop, 38 pr. gr., 8 hal.	purkrabímu	50 kop	122 kop, 39 pr. gr. (sic!), 8 hal.
Loket	372 kop, 33 pr. gr., 6 hal.	purkrabímu	200 kop	172 kop, 33 pr. gr., 8 hal. (sic!)
Bezděz	330 kop, 56 pr. gr., 7 hal.	purkrabímu	150 kop	180 kop, 56 pr. gr., 7 hal.
	příjem ze cla cca 60 kop			příjem ze cla cca 60 kop
Karlštejn	?	purkrabímu	?	166 kop, 30 pr. gr.
Hauenštejn	?	purkrabímu	?	30 kop
Celkem	2128 kop, 15 pr. grošů		789 kop, 58 pr. grošů	1534 kop, 45 pr. grošů, 4 peníze, 1 haléř (správně má asi být 1534 kop, 47 pr. grošů)

¹²³ Nelze vyloučit, že byly v obou soupisech zvláštní berně z doby Václava IV. vydaných H. Jirečkem a J. Čelakovským, stejně jako v případě královských měst, mylně uvedeny kopy pražských grošů místo těžkých hřiven. V levém sloupci tabulky jsou zaznamenány platy publikované v edici H. Jirečka.

¹²⁴ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u kláštera P. Marie pod řetězem poznamenáno 330 kop (správně má asi být 330 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701.

¹²⁵ Uvedená částka je shodná s údajem v revindikačních seznamech zcizených statků vyhotovených v rámci revize pozemkové držby z let 1453–1454, podle něhož zapsal Václav IV. roku 1404 svým věřitelům berní kláštera P. Marie pod řetězem na Malé Straně ve výši 352 kop pr. grošů; viz *AC II*, s. 461, č. 574.

¹²⁶ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u kláštera sv. Benedikta poznamenáno 200 kop (správně má asi být 200 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701.

¹²⁷ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u kláštera Křižovníků poznamenáno 130 kop (správně má asi být 130 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701.

¹²⁸ V soupisu publikovaném J. Čelakovským je u milevského kláštera poznamenáno 240 kop (správně má asi být 240 těžkých hřiven); viz *CIM II*, s. 901, č. 701.

¹²⁹ Soupis berně obsahuje početní chyby, na které bylo upozorněno v této tabulce. Na většinu z nich poukázal ve své edici z roku 1860 již F. Palacký; viz *FRA II/20*.

¹³⁰ *KNM*, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 240. F. Palacký místo 7 haléřů mylně uvádí 7 peněz; viz *FRA II/20*, s. 644, č. 531.

¹³¹ *KNM*, odd. rukopisů a starých tisků, sign. I F 23, fol. 240. Edice F. Palackého místo 6 pražských grošů mylně zaznamenává 2 groše; viz *FRA II/20*, s. 644, č. 531.

Tab. 5. Příjmy ze zeměpanských hradů v Kladsku a vedlejších zemích Koruny české podle opisu ze starých zemských desek zachycujícího stav k roku 1471.

Hrad	Celkový příjem v kopách a pr. groších	Stanovené výdaje	Výdaje v kopách pr. grošů	Zůstatek pro královskou komoru v kopách a pr. groších ¹³²
Luckau	521 kop, 39 pr. gr.	hejtmanovi	300 kop	221 kop, 39 pr. gr.
Budyšín	538 kop, 58 pr. gr.	hejtmanovi	200 kop	438 kop (sic!), 58 pr. gr.
Kladsko	534 kop, 21 pr. gr.	hejtmanovi	200 kop	334 kop, 21 pr. gr.
Vratislav	700 kop	hejtmanovi	400 kop	300 kop
Celkem	2294 kop, 58 pr. grošů		1100 kop	1294 kop, 58 pr. grošů (správně má asi být 1194 kop, 58 pr. grošů)

Prameny

AČ II: Palacký, F. (ed.) 1842: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl II. Praha.

AČ IV: Palacký, F. (ed.) 1846: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl IV. Praha.

AČ VII: Kalousek, J. (ed.) 1887: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl VII. Praha.

AČ X: Kalousek, J. (ed.) 1890: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl X. Praha.

AČ XIV: Kalousek, J. (ed.) 1895: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl XIV. Praha.

AČ XV: Kalousek, J. (ed.) 1896: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl XV. Praha.

CIB II/3: Jireček, H. (ed.) 1889: Codex juris Bohemici. Tomi II. Pars 3. Scripta ad republicam administrandam spectantia saec. XIV_{mi}. Pragae.

CIM II: Čelakovský, J. (ed.) 1895: Codex juris municipalis regni Bohemiae. Tomus II. Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1225–1419. Sběrka pramenů práva městského království Českého. Díl II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225–1419. Praha.

CIM III: Čelakovský, J. – Friedrich, G. (edd.) 1948: Codex juris municipalis regni Bohemiae. Tomus III. Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1420–1526. Sběrka pramenů práva městského království Českého. Díl III. Privilegia královských měst venkovských z let 1420–1526. Praha.

FRA II/20: Palacký, F. (ed.) 1860: Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Abtheilung II. Band. 20. Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georgs von Podiebrad 1450–1471. Wien.

KNM, odd. rukopisů a starých tisků Knihovny Národního muzea, sign. I F 23, fol. 238–241.

Kořínek, J. 2000: Staré paměti kutnohorské. Stich, A. – Lunga, R. (edd.). Praha.

¹³² Soupis berně obsahuje početní chybu, na kterou bylo upozorněno v tabulce. Rovněž na tuto nepřesnost poukázal ve své edici F. Palacký; viz *FRA II/20*.

- Listář a listinář 1954*: Rynešová, B. – Pelikán, J. (edd.): *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418–1462. Díl IV. (1449–1462)*. Praha.
- Staré letopisy 1937*: Šimek, F. (ed.): *Staré letopisy české. Z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Praha.

Literatura

- Bárta, S. 2016*: Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437). Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Brno.
- Beneš, F. 1964*: Příspěvek k poznání finanční situace Jiřího Poděbradského v období česko-uherské války. *Československý časopis historický* 12, s. 568–573.
- Borovský, T. 2002*: Zvláštní berně v českém středověku. *Dějiny a současnost* 24, č. 2, s. 8–14.
- Borovský, T. 2005*: Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě. Brno.
- Borovský, T. – Chocholáč, B. – Sterneck, T. 2007*: Finance a moravská společnost. Panovník. In: Borovský, T. – Chocholáč, B. – Pumpr, P. (edd.): *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století. Země a kultura ve střední Evropě 5*. Brno, s. 51–90.
- Borovský, T. 2016*: Město proti králi. Znojmo, Jiří z Poděbrad a znojemské rejstříky příjmů a vydání z let 1466–1468. In: Jordánková, H. (ed.): *Alis volat propriis*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Ludmily Sulitkové. Brno, s. 175–187.
- Boublík, J. 2007*: Půjčky a věřitelé Jiřího z Poděbrad. Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 61. *Labor omnia vincit improbus*. Sborník Jarmile Háskové k 70. narozeninám, s. 47–51.
- Boublík, J. 2011*: Správa královských financí ve středověku. Několik poznámek k době poděbradské. *Numismatické listy* 66, s. 17–26.
- Castelin, K. 1953*: Česká drobná mince doby předhusitské a husitské (1300–1471). Praha.
- Čechura, J. 1987*: Sekularizace církevních statků v husitské revoluci a některé aspekty ekonomického a sociálního vývoje v Čechách v době pozdního středověku. *Husitský Tábor* 9 (1986–1987), s. 91–100.
- Čornej, P. – Bartlová, M. 2007*: Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VI. 1437–1526. Praha – Litomyšl.
- Čornej, P. 2018a*: Ex ante... In: Liška, V. (ed.): *Jiří z Poděbrad král český. Velké Přílepy*, s. 11–28.
- Čornej, P. 2018b*: Volební zápas. In: Liška, V. (ed.): *Jiří z Poděbrad král český. Velké Přílepy*, s. 31–44.
- Čornej, P. 2018c*: Ex post. In: Liška, V. (ed.): *Jiří z Poděbrad král český. Velké Přílepy*, s. 45–57.
- Dřímál, J. 1962*: Městská berně královských měst moravských od polovice 15. století do r. 1526. *Brno v minulosti a dnes* 4, s. 85–124.
- Isenmann, E. 1980*: Reichsfinanzen und Reichssteuern im 15. Jahrhundert. *Zeitschrift für historische Forschung* 7, s. 1–76, 129–218.
- Felcman, O. – Fukala, R. (edd.) 2008*: Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat. Praha.
- Hásková, J. 1973*: Příspěvek k otázce produkce a oběhu stříbra v době Jiřího z Poděbrad. *Československý časopis historický* 21, s. 241–253.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. 2005*: Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha.

- Jan, L. 2007: *Dominium generale a dominium speciale – jeden mýtus české historiografie*. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica 1–2/2002. Z pomocných věd historických 16. Inter laurum et olivam, s. 645–652.
- Kalous, A. 2009: Matyáš Korvín (1443–1490). Uherský a český král. České Budějovice.
- Kavka, F. 1978: Královská doména Karla IV. v Čechách a její osudy. Numismatické listy 33, s. 129–150.
- Klier, Č. 1902: Stručný nástin bernictví království českého v dobách před válkami husitskými. Časopis Musea království Českého 76, s. 21–39.
- Klier, Č. 1905: Bernictví král. Českého po válkách husitských do konce věku Jagellonského. Časopis Musea království Českého 79, s. 1–16.
- Klier, Č. 1907: Úprava berní království Českého po válkách husitských do konce věku Jagellonského. Časopis Musea království Českého 81, s. 47–64.
- Krofta, K. 1930: Začátky české berně. Český časopis historický 36, s. 1–26, 237–257, 437–490.
- Liška, V. (ed.) 2013: Jiří z Poděbrad pragmatik a/či vizionář. Praha.
- Liška, V. (ed.). 2018: Jiří z Poděbrad král český. Velké Přílepy.
- Macek, J. 1967: Jiří z Poděbrad. Praha.
- Musílek, M. 2020: Hertvíkové z Rušinova. Východočeská šlechta ve víru husitských bouří. Praha.
- Nový, R. 1992: Komorní důchod za krále Václava IV. In: Polívka, M. – Šmahel, F. – Svatoš, M. (edd.): *Historia docet*. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc. Práce Historického ústavu ČAV. Řada C – Miscellanea 7. Praha, s. 329–340.
- Nuhlíček, J. 1969: Kutná Hora v době Jiříkově. Středočeský sborník historický 4, s. 51–75.
- Palacký, F. 1937: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. 4. díl. Věk Jiřího z Poděbrad od roku 1439 až do roku 1457 čili do smrti krále Jiřího. Praha.
- Papajík, D. 2016: Ladislav Pohrobek (1440–1457). Uherský a český král. České Budějovice.
- Pohanka, V. 2016: Kutnohorský důlní revír v době poděbradské. K otázce tzv. „druhé rozkvěty hor“. In: Šandera, M. – Beran, Z. (edd.): *Poděbradská éra v zemích České koruny*. Praha, s. 77–84.
- Pohanka, V. 2017: K intenzitě dolování v kutnohorském revíru v 60. letech 15. století. Zprávy Včely Čáslavské 2, s. 19–32.
- Rotterová, B. 1976: Revize feudálního majetku v Čechách v polovině 15. století. In: Peetráň, J. (ed.): *Proměny feudální vrstvy v Čechách v pozdním feudalismu*. Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica 1. Studia historica XIV, s. 261–265.
- Slavičková, P. (ed.) 2021: *A History of the Credit Market in Central Europe. The Middle Ages and Early Modern Period*. London – New York.
- Sternberg, K. 1837: *Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerke*. I/2. Urkundenbuch zur Geschichte der böhmischen Bergwerke. Prag [reprint z r. 1980].
- Sulitková, L. – Borovský, T. 2016: Moravská královská města a Jiří z Poděbrad. In: Šandera, M. – Beran, Z. (edd.): *Poděbradská éra v zemích České koruny*. Praha, s. 41–55.
- Šandera, M. 2008a: Jiří z Poděbrad a jeho snahy o založení nové dynastie. In: Felcman, O. – Fukala, R. (edd.): *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*. Praha, s. 60–82.
- Šandera, M. 2008b: Majetek Poděbradů v Čechách a na Moravě od Jiřího z Poděbrad do odchodu dynastie do Slezska. In: Felcman, O. – Fukala, R. (edd.): *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*. Praha, s. 287–326.
- Šandera, M. – Beran, Z. (edd.) 2016: *Poděbradská éra v zemích České koruny*. Praha.
- Šmahel, F. 1996: *Husitská revoluce 4. Epilog bouřlivého věku*. Praha.

- Trnka, P. 2008:* Finanční situace českého krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490. Nevydaná diplomová práce obhájená na Ústavu českých dějin FFUK. Praha.
- Trnka, P. 2009:* Výdaje dvora Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490. In: Dvořáčková-Malá, D. (ed.): Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech. Mediaevalia Historica Bohemica, supplementum 3. Praha, s. 271–292.
- Urbánek, R. 1918:* České dějiny III/2. Věk poděbradský II. Praha.
- Urbánek, R. 1930:* České dějiny III/3. Věk poděbradský III. Praha.
- Urbánek, R. 1957:* Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií. Praha.
- Urbánek, R. 1958:* O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého. Praha.
- Urbánek, R. 1962:* České dějiny III/4. Věk poděbradský IV. Praha.
- Zaoral, R. (ed.) 2016:* Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages. Basingstoke.

Summary

A Contribution to the Revenue Structure of George of Poděbrady

The article is concerned with the range of financial sources of George of Poděbrady, which are divided into 14 categories. The first eight ones present typical ruler's income, the remaining six categories are results of financial politics of a member of the noble class.

However, both sources of income – the landlord and the private ones – cannot be strictly separated because George of Poděbrady used naturally also some revenues from the earlier period after his election in March 1458.

It is necessary to remind that not all the financial transactions contracted by George of Poděbrady, such as the compensations for expected considerations in exchange, were actually carried out because these were often a part of a mere preliminary and purposefully formed alliances between the Czech King and the other parties. Another problem is how much of the amount levied through the special royal tax really entered the royal treasury and how much of this sum was immediately used for various financial operations, e. g. regular payments to the King's creditors.

Based on the copy of the Land Tables recording the situation at January 1471, the estimated income from the special royal tax collected from the cities in the very Bohemia, i. e. without Moravia and the Bohemian Crown Lands, was 5.000–6.000 threescores of Prague groschen of an annual payment. Besides the above mentioned copy of the Land Tables, a register of a special royal tax from the Bohemian cities and monasteries made before 1420 has also survived and it has been studied by K. Krofta and R. Nový. However, based on doubts expressed in this article, it is probable that the heavy marks were confused for the already mentioned threescores of Prague groschen in that document. Special royal tax revenues collected and monasteries during the reigns of Wenceslaus IV and George of Poděbrady including the income from the castles are presented in the tables nos. 1–5.

PhDr. Jan Boublík
 Národní muzeum
 Historické muzeum, numismatické oddělení
 110 00 Praha 1
 jan.boublik@nm.cz